

ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ ๑๒

๑๙๕๕
ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒

เรื่องจดหมายเหตุของราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์

และจดหมายเหตุของหมอบริเตน ในรัชกาลที่ ๔ ที่ ๕

คุณหญิงสุรเสนา

พิมพ์แรกในงานศพ นางแฉ้วรัชเชษฐภิกษา

๗
พิมพ์ใหม่ พ.ศ. ๒๔๖๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ ๑๒

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒

เรื่องจดหมายเหตุของราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์

แล จดหมายเหตุของหมอยุโรป ในรัชกาลที่ ๔ ที่ ๕

คุณหญิงสุรเสนา

พิมพ์แจกในงานศพ นางแฉ้ววิรัชเวชกิจ

๗
บมแม่ พ. ศ. ๒๔๖๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

(๗๓๖)

นางแข วิรัชเวชกิจ

เกิดเมื่อวันศุกร์เดือน ๑๐ ปีฉลู ตรงวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๘
ถึงแก่กรรมวันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรม ๑๓ ค่ำ ตรงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๒
อายุ ๕๕ ปี

คำนำ

คุณหญิงสุรเสนา จะทำการปลงศพสนองคุณนางเขววิฑ์เวชกิจ
มารดาของคุณหญิงสุรเสนา มีศรัทธาจะพิมพ์หนังสือแจกในงานศพ
สักเรื่อง ๑ ชื่อหนังสือประชุมพงษาวดารภาคที่ ๑๒ ซึ่งหอพระสมุดฯ
ได้พิมพ์เมื่อต้นขณ แลยังมีขอยู่ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ขออนุญาตแจกหนังสือประชุมพงษาวดารภาคที่ ๑๒ ในงานศพนางเขว
วิฑ์เวชกิจ กรมการหอพระสมุดฯ โมนทนาแลอนุญาตตามประสงค์
หนังสือประชุมพงษาวดารภาคที่ ๑๒ นี้มีเรื่องจดหมายเหตุของราช
ทูตฝรั่งเศสเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์
เรื่อง ๑ ก็ยเรื่องจดหมายเหตุของหมอบริคเลเรื่อง ๑

เรื่องจดหมายเหตุพระราชทูตฝรั่งเศสนั้น เป็นระยะทางเขวเลียบเคอ
ไซมอง เอกอรรคราชทูตฝรั่งเศส ซึ่งพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ให้เข้ามาเจริญ
ทางพระราชไมตรียังสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อคฤศคศก ๑๖๘๕
(พ.ศ. ๑๒๒๘) เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร ยุนนาค) แต่ยังเป็น
พระยาจางวางมหาดเล็ก ได้แปลจากภาษาอังกฤษออก เป็นภาษาไทย
ทุกเล่ม ๑ ฉวยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระกา
พ.ศ. ๒๔๖๘

จดหมายเหตุของหมอบริคเลนนั้น หมอบริคเลเป็นมิชชันนารี
อเมริกัน เข้ามาตั้งสอนศาสนาตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ๑ ตั้งแต่ใน
รัชกาลที่ ๓ ได้จดหมายเหตุการณซึ่งได้เห็นลงไป ครั้นทีหลังเมื่อมาตั้ง

โรงพิมพ์อยู่ที่ปากคลองบางกอกใหญ่ หมอบริตเลทำหนังสือปกิทินเรียกว่า
ว่า “บางกอกคาเลนตา” พิมพ์จำหน่ายประจำปี ละเล่ม ตั้งแต่
คฤศคศก ๑๘๕๘ มาจนคฤศคศก ๑๘๗๓ คือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๒ จน
พ.ศ. ๒๔๑๖ หมอบริตเลถึงแก่ความตาย หนังสือปกิทินนิกหยมก็ได้
พิมพ์ต่อมา ในหนังสือบางกอกคาเลนตาที่หมอบริตเลพิมพ์นั้น มีตอน
หนึ่งเรียกว่าเหตุการณ์อันควรกำหนด คือในยี่ไหนเกิดเหตุการณ์
อย่างไร เมื่อวันที่ไร อันควรกำหนดจำไว้ ก็จดพิมพ์ลงไว้แทบทุกเล่ม
ข้าพเจ้าได้แปลจดหมายเหตุนี้เลือกเฉพาะแต่ที่เห็นว่าไทยจะอยากรู้เห็น
ออกมาเรียบเรียงเป็นส่วน ๑ มีจดหมายเหตุการณ์ตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๓
จนรัชกาลที่ ๕ เห็นว่าจะมีผู้ชอบอ่าน ด้วยมีการแปลก ๆ ที่น่ารู้อยู่ใน
จดหมายเหตุของหมอบริตเลหลายอย่าง

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในกุศลบุญราษิตกษิณานุประทาน ซึ่งคุณหญิง
สรวเสนา ได้บำเพ็ญสนองคุณนางแซ วิรัชเวชกิจ แลได้พิมพ์หนังสือ
เรื่องนี้ให้ได้อ่านกันแพร่หลาย เชื่อว่าท่านทั้งหลายที่ไ้รยสมุคเล่มนี้ไป
คงอนุโมทนาทั่วกัน.

๑๖ *สงวนนาม* สถานนายก

หอพระสมถะวิริยญาณ

วันที่ ๓ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๒

จดหมายเหตุทูตฝรั่งเศส แลไปรตุเกต

เข้ามาเมืองไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาภาสกรวงศ์ ได้รับพระราชทานแปล
 จดหมายเหตุ ระยะเวลาของมองซิเออร์ เลอ ซี วารีเอวเคอเซาของค
 ราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ ที่ ๑๔ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เข้ามาเจริญทาง
 พระราชไมตรี ในสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ คือสมเด็จพระนารายณ์มหา
 ราช พระเจ้ากรุงทวารวดีศรีอยุธยาโบราณ เมื่อในขมฤกษ์
 คักราช ๑๖๘๕ ตรงกับขมฤกษ์คักราช ๑๐๔๗ ซึ่งเซอร์ยอนไปวริงพระยา
 สยามานกลกิจสยามมีกรมหายศ ได้แปลจากภาษาฝรั่งเศส โดยสังเขป
 เป็นภาษาอังกฤษ ลงพิมพ์ไว้ในสมุดหนังสือ ซึ่งเซอร์ยอนแต่งถึงเรื่อง
 กรุงสยาม ขึ้นตุลเกล้าฯ ถวาย มีความต่อไปข้างล่างนี้ ควรมีคว
 แลแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

๑ ในคำจดหมายเหตุระยะทางนั้นมีความว่า ข้าพเจ้าได้ออกจาก
 เมืองเบรคต์ (นี้เป็นเมืองท่าชายทะเลฝรั่งเศส) วันที่ ๓ เดือนมกราคม
 ในขมฤกษ์คักราช ๑๖๘๕ ตรงกับขมฤกษ์คักราช ๑๐๔๗ ปี มาใน
 กายนหลวง ซือริค โซร์ แลมีเรือรบใหญ่ชื่อ ล่ามาลิมี มีปืนใหญ่
 ๓๐ บดกมาด้วยลำหนึ่ง ได้มาถึงปากอ่าวแม่น้ำเจ้าพระยา ในวันที่ ๒๔

เดือนเสปเต็มเบอร์ตรงกับเดือน ๑๐ ได้ทอดสมออยู่ที่นั่น แล้วข้าพเจ้า
ได้จัดทำหมายแจ้งความถึงบิดลอป ออฟ เมล์แตล โลโยลิก ซึ่งเป็น
สังฆราชสอนศาสนาโทลิกอยู่ในกรุงสยาม ครั้นวันที่ ๒๙ ในเดือน
นั้นบาทหลวง ฮัยเปเตอ ลีออนเน ได้มาลงเรือของข้าพเจ้า แล้วแจ้ง
ความตามที่ข้าพเจ้าจะต้องการให้ทราบทุกประการ ก็บอกข้าพเจ้าว่า
พระเจ้าแผ่นดินสยามได้ทรงทราบความที่ข้าพเจ้ามาแจ้งจากเจ้า พระยาวิชา
เยนทราธิบดี เสนาบดีของพระเจ้าแผ่นดินสยาม มีพระไทยยินดีใน
ข่าวที่ข้าพเจ้ามาแจ้งเป็นอันมาก มีพระราชโองการดำรัสสั่งให้เจ้าพระยา
วิชาเยนทราธิบดีบอกให้พระสังฆราชกับขุนนาง ซึ่งมียศที่หนึ่งสองนาย
ลงไปปราโสข้าพเจ้าที่มีพระไทยยินดีด้วยข้าพเจ้าได้มาถึง ครั้นภาย
หลังล่องไปได้สองวัน สังฆราชกับขุนนางสองนายจึงได้มาหาข้าพเจ้าบน
เรือ ข้าพเจ้าไต่รบเข้าในห้องที่ในเรือของข้าพเจ้า ข้าพเจ้านั่งที่เก้าอี้ใหญ่
สังฆราชนั่งบนเก้าอี้เคียงกับข้าพเจ้า แต่ขุนนาง ๒ นายนั้นนั่งบนพรมป
นสำหรับห้องข้าพเจ้า เขาจึงได้บอกข้าพเจ้าว่า พระเจ้าอยู่หัวของเรา
มีพระราชดำรัสให้เขามาแสดงความยินดีที่ได้ทรงทราบว่าข้าพเจ้ามาถึง
แล้วด้วยข่าวที่พระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสได้ปราบปรามบรรพาศัตครูของพระ
องค์ร้ายกาย แลเป็นเจ้าเอกราชในประเทศเซตเรแดนของพระองค์ท่าน
แลอยู่สงบเรียบร้อยดีที่พระองค์ได้ยอมให้ชาติทั้งหลายที่ในทวีปยุโรป
ปรกติกกัน

ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวความขอบพระไทยพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่ง
เป็นพระเจ้าอยู่หัวของเขาในการที่ได้ทรงโปรดเกล้าเป็นคำเบรียอมาคังน

แลตอยแทนที่กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าด้วย แล้วข้าพเจ้าได้
 บอกแก่เขาว่า ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอันมาก ที่ผู้รักษาเมืองบางกอก
 ได้รับคนที่ข้าพเจ้าให้ขึ้นไปโดยกิริยาอันดี แลได้ส่งของกำนันมาให้
 ข้าพเจ้าด้วย เขาจึงตอบว่าผู้รักษาเมืองบางกอกได้จัดการรับรองตาม
 ตำแหน่ง ด้วยตั้งแต่ราชทูตของพระเจ้าอยู่หัวของเขาก่อนที่กรุงฝรั่งเศส
 ได้รับรองโดยดี แลการรับรองนี้เพราะด้วยบุญญาของข้าพเจ้า ที่ได้ชัก
 นำให้กรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศสเป็นไมตรีผูกพันกันสนิทมาแต่ก่อนนั้น
 ครั้นเมื่อข้าพเจ้าได้รับรองเขาโดยเกียรติยศแลสุภาพดี ซึ่งเป็นตาม
 ธรรมเนียมในเมืองของเขาในเวลานั้น แลแล้วข้าพเจ้าได้เชิญเขารับ
 ประทานน้ำชาด้วยขนมหวาน เขาได้อยู่ที่บนเรือข้าพเจ้าเกือบชั่วโมงหนึ่ง
 เมื่อเขาจะไปนั้นข้าพเจ้าได้ให้ยิงปืนสลุตเขา ๘ นัด ฯ

๑ ครั้นวันที่ ๓ เดือนออกโตเบอร์ ตรงกับวัน เดือน ๑๓ เจ้าพระยา
 วิชาเยนตราธิบดี • เสนาบดีของพระเจ้าแผ่นดินสยามนั้นเป็นคนต่าง
 ประเทศดอก แต่เขาได้ทำความดีมีความชอบมาก จึงได้มียศอัน
 สูงที่สุด เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าแผ่นดินสยามมาก ได้มีจดหมาย
 แสดงความยินดีให้เสกเรศวรวิของเขานำมาให้ข้าพเจ้าแลจัดผลไม้ต่าง ๆ
 โค สุกร ไข่ เป็ด แลเสบียงอาหารอื่น ๆ อีกเป็นอันมากมายให้ข้าพเจ้า
 ด้วย เเสบียงอาหารของเหล่านี้โคเลี้ยงคนที่ในลำเรือถึง ๔ วัน คนที่
 ในลำเรือมีความยินดีโคเลี้ยงกันเป็นที่สหาย เพราะอดคึดมาในทาง
 ทะเลหลายเดือน

๑ วันที่ ๙ เดือนออกโทเบอร์ มีขุนนางมาหาข้าพเจ้าในเรือ ๒ คน
 ว่ามีรับสั่งให้ลงมาคอยรับคำสั่งของข้าพเจ้า ครั้นเวลาเช้าโมงหนึ่ง
 ข้าพเจ้าออกเรือไปอีก เป็นทางประมาณห้าลิก คือ ๑๕ ไมล์ ข้าพเจ้า
 มาถึงท่าเนียบที่ปลกรับข้าพเจ้า มีขุนนาง ๒ คน คือ ผู้รักษาเมืองบาง
 กอก ๑ แลเจ้าเมืองยี่ปลีย์ ๑ กัษกรมการอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก มา
 ต้อนรับข้าพเจ้าที่ท่าได้มาถึง แลปรารถนาให้ข้าพเจ้ามีอายุยืน ทำเนียบ
 ที่ปลกรับนั้นทำด้วยไม้ไผ่ พนปูเสื่อโดยเรียบร้อย มีเครื่องแต่งเรือน
 ใหม่ทั้งนั้น ห้องนั้นกรูผ้าลาย แต่ห้องข้าพเจ้าอยู่นั้นปูพรมยกพน
 มีเบาะเข็มชายแลเก้าอี้ใหญ่ยัดทอง หมอนกำมะหยี่ โต๊ะคลุมด้วยผ้า
 ยัดทอง แลทานอนอันงามคิ อาหารแลผลไม้ที่เลี้ยงคนนั้นบริบูรณ์มาก
 ข้าพเจ้าได้ออกจากที่นั้นเมื่อรับประทานกินเนอร์ แล้วบรรดาขุนนาง
 ทั้งปวงตามข้าพเจ้ามาด้วย ข้าพเจ้าได้มาถึงบางกอกซึ่งเป็นหัวเมือง
 ที่หนึ่งของพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำประมาณทางลิก ๘
 ลิก คือ ๒๔ ไมล์จากทะเล ข้าพเจ้าได้พบเรือกำปั่นอังกฤษลำหนึ่งยิงปืน
 สลุดค่านับข้าพเจ้า ๓๓ นัด ที่ขอมสองฝั่งแม่น้ำก็ยิงสลุดค่านับข้าพเจ้า
 ขอมหนึ่งยิงสลุด ๒๘ นัด อีกขอมหนึ่งยิงสลุด ๓๑ นัด ขอมนั้นก่อ
 คล้าย ๆ กัน แลมีขนเหล็กหล่ออย่างใหญ่ประจำอยู่ที่ขอมเป็นอัน
 มาก ข้าพเจ้าได้ขึ้นไปอยู่ที่ขอม ช่างซ้ายมือมีตักก่อเรียบร้อยคิหลัง
 หนึ่ง เครื่องในตักแต่งเรียบร้อยงามคิ ช่างในนั้นจักแจงประคัยประกา
 งามที่สุด ไท้จกับริบรองข้าพเจ้าตามธรรมเนียมของประเทศสยาม

๑ ครึ่งรุ่งอรุณวันที่ ๑๐ เดือนออกโทเบอร์ เวลา ๒ โมงเช้าข้าพเจ้าได้
 ออกจากท่น บรรดาชนนางแลผู้รักษาเมืองที่มารับรองข้าพเจ้าเมื่อข้าพเจ้า
 ออกเรือนนั้นก็ใส่สลตค่านับสั่งข้าพเจ้าเหมือนเวลาก่อน ครั้นเวลาเที่ยง
 ข้าพเจ้าได้ ทำเนียบที่ปลุกภัยแห่งหนึ่ง ทำเนียบนั้นก็ได้ปลุกแล
 ตกแต่งงดงามดีเหมือนอย่างทำเนียบก่อนนั้นเหมือนกัน ที่แขวงตำบล
 นผยอม ๒ บ่อม ก็ได้ ยิงบนสลตค่านับข้าพเจ้า ด้วยขนม้อย
 ในข้อมนั้นทุก ๆ กระจบออก แล้วได้เลี้ยงกินเนอร์แก่ข้าพเจ้าโดยดี ครั้น
 เวลาบ่าย ๓ โมงข้าพเจ้าได้ออกจากทำเนียบที่พัก ที่ข้อมก็ยิงสลตเหมือน
 อย่างแต่ก่อนนั้น ผู้รักษาเมืองบางกอกที่ตามข้าพเจ้ามาถึกลับไปรักษา
 เมืองบางกอกตามเดิม เมื่อล่องเรือขนมานับข้าพเจ้าได้พักที่บ้าน ๒ ลำ
 ลำ ๑ เป็นเรืออังกฤษ ลำ ๑ เป็นเรือซาคีซอลันดา ก็ได้ ยิงบนสลต
 ค่านับข้าพเจ้าด้วยขนมทุก ๆ กระจบออกบรรดามิในเรือทั้ง ๒ ลำนั้น ครั้น
 เวลาค่ำทุ่ม ๑ ข้าพเจ้าได้มาถึงทำเนียบที่ปลุกภัย ที่ทำเนียบนั้นก็ตก
 แต่งงามดีทำเนียบก่อน ๆ นั้น มีชนนางมาคอยรับอยู่ที่นั่น ก็ใครรับ
 รองข้าพเจ้าโดยความสชาติอันใหญ่ ๆ

๑ วันที่ ๑๑ เดือนออกโทเบอร์ เวลาเช้า ข้าพเจ้าได้ออกจากท่น
 แล้วมารับประทานกินเนชรที่ทำเนียบพักแห่งหนึ่ง ครั้นเวลาเย็นได้มา
 ถึงทำเนียบพักดูเช่นก่อน ๆ นั้น ได้ตกแต่งงดงามดี มีชนนาง ๒ นาย
 มารับรองข้าพเจ้า ๆ

๑ ครึ่งวันที่ ๑๒ เดือนออกโทเบอร์ ข้าพเจ้าได้มาพักนอนที่ตำบล
 หนึ่ง ทางประมาณสี่ ๒ ลิก คือ ๖ ไมล์ถึงกรุงศรีอยุธยา เพราะ
 ที่ตำบลนั้นมีชนนางมาคอยรับข้าพเจ้าอยู่ ๒ นาย แล้วนายห้างอังกฤษ

กับขอลงกาไ้มาหาคำนข้ำพเจ้า แต่คนฝรั่งเศสนั้นไ้มาหาข้ำพเจ้า
ตั้งแต่ข่นเรือกำข่นแล้วก็มีไ้กลับไ้ ตามข้ำพเจ้ามาด้วย ข้ำพเจ้าไ้
พักอยู่ท่นจนวันแห่เข้าเมืองหลวง

บรรดาขนนางท่งปวงที่ไ้มาคอยรับข้ำพเจ้าตามแม่น้ำระยะทางนั้น
ตามข้ำพเจ้ามาด้วย ท่นท่นน คอ มหาตเล็ก ที่มาภายหลังอีกนั้นก็
มียศใหญ่ข่นกว่าก่อนนั้น ท่สท่ทมารข่นนเป็นเจ้า บรรดาขนนาง
ท่งปวงนี้มีเรือสำหรับตัวของเขาเองทก ๆ คน เรือของขนนางเหล่านท
กลางลำเรือทเขาข่นน ยกพนข่นสูงคล้าย ๆ กับโอรน แลนั้งลำ
ละคนท่นน มีอวอวางข่าง ๆ คือ ทาย หอก ทวน ญู โล่ที่
แลไม้สามง่ามเหมือนกัน เรือทหลายเหล่านประมาณสัก ๕๐-๖๐
ลำนตามมาด้วย ลางลำก็ยาวถึง ๘๐ ฟิต มีผพายบรรจถึง ๑๐๐ คนก็
มี แต่เขามีไ้พายเหมือนอย่างธรรมเนียมข่นนของเรา เขาข่นที่กระทง
เรือเป็นคู่กัน หันหน้าไปหัวเรือข่นนพาย พายยาวประมาณ ๔ ฟิต แล
เมื่อพายนั้นไ้มีตัวโดยท่าแข็งแรง ๆ

๑ วันที่ ๓๓ เดือนออกโตเบอร์ ข้ำพเจ้าไ้ให้ขนนางท่มาอยู่ด้วย
กับข้ำพเจ้าข่นนไปกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน ว่าข้ำพเจ้าไ้ท่ราชการแห่ง
กิริยาท่เป็นธรรมเนียมมข่นนราชทตต่าง ๆ ที่ในกรงน แลธรรมเนียมข่นน
ฝิดกันมากก็ข่นนธรรมเนียมมข่นนราชทตที่ในกรงฝรั่งเศส ข้ำพเจ้าไ้ขอ
พระเจ้าแผ่นดินสยามท่ผู้หนึ่งผู้ใดไ้ให้มาพบกับข้ำพเจ้า จะไ้ไปข่นน
*การท่จะรับข้ำพเจ้า ๆ

๑ ครันณวันที่ ๓๔ เดือนออกโตเบอร์ มีรับสั่งให้เจ้าพระยาวิชา
เยนทราชิบคิงลงมาหาข้ำพเจ้า ไปข่นนสนทนานกันอยู่ข่นน บิคคอป

ออฟเมเทลโล โปลิค เป็นล้าม ใ้ข้ถูกขากันอยู่นาน ข้าพเจ้าไม่ยอมให้สักสิ่งหนึ่งเลย ในการที่เป็นธรรมเนียมรัชกาลที่ในกรุงฝรั่งเศส เจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบดีก็ยอมตามข้าพเจ้า ข

๑ วันที่ ๑๓ เดือนออกโทเบอร์ เจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบดีได้มาหา พาเรืออย่างงามมาด้วย ๔ ลำ รัยบรรทุกเครื่องราชบรรณาการ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินกรุงฝรั่งเศสทรงยินดีมาในสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามของบรรณาการนั้น คือ โหมตเทศหลายทอง ๒ พับ พรหมอย่างงามที่สุด ๔ ผืน ไคมระย้าเงินใหญ่ ๑ ระบาย กระบอกเงินใหญ่มีทั้งกรวยเงินแลกรวยทองหลายแผ่น โถแก้วจาระไนเลี่ยมทอง ๑ นาฬิกาเรือนมีปล่องหลายเรือน หีบเขียนหนังสือเล็ก ๆ หลายหีบ บันใหญ่แลบันอย่างยาวอย่างสั้นทำด้วยฝอยอย่างงามก็หลายกระบอกจากนี้แลตัวอย่างสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลอย่างฝรั่งเศสเป็นอันมาก ในเวลานั้นนั้นพระเจ้าแผ่นดินสยามมีพระราชโองการดำรัสสั่งให้บรรดาชาติแขกทั้งปวงซึ่งเข้ามาตั้งอยู่ในกรุงสยาม ให้มาอวยพรข้าพเจ้าที่ได้มาดั่ง แลแสดงให้ข้าพเจ้าเห็น บรรดาเกียรติยศที่สมควรแก่ราชทูตของพระมหากษัตริย์ราช ซึ่งเป็นใหญ่ที่สุดในโลกนี้ พวกแขกนั้นได้มาหาข้าพเจ้าเวลาประมาณย่ำค่ำ แต่งตัวตามอย่างชาติของเขาทั้งหลาย มีอยู่ประมาณ ๕๐ ชาติต่าง ๆ กัน เป็นเมืองเอกราชทั้งนั้น แต่เครื่องแต่งตัวนั้นก็คล้าย ๆ กันกับเครื่องแต่งตัวอย่างไทย ผิดอยู่แต่ที่เครื่องประดับบนศีรษะต่าง ๆ กัน ลางคนก็โพกผ้า ลางคนก็ใส่หมวกแก๊ปอย่างอเมริกัน ลางคนก็อยู่ศีรษะเปล่าอย่างชาวสยาม คนที่มช่อเสียงนั้น

โพก
ทรง
เท้า
งอน
ข้าพ
ข้าพ
เข้า
วัง
แลศ
ใส่พ
สน
จน
ใ้
แต่
ทำ
เช็ด
สา
ฝรั่ง

โพกผ้าสาหลาขาวเป็นรูปคล้ายกับหมวกแก๊ปอย่างทหารแดง ซึ่งตั้งอยู่
ตรงศีรษะและมีสายเชือกพันรัดใต้คางด้วย (เห็นจะเป็นลำพอก) แต่
เท่าเปล่าแต่ทวยจะด้วยกันทั้งนั้น เว้นไว้แต่่น้อยคนที่เคียวที่ใส่รองเท้าเชิง
งอนที่พวกแขกเติกใช้ใส่

ในเวลาวันนั้น เจ้าพระยาวิชาเยนทรราชก็ให้มาแจ้งความแก่
ข้าพเจ้า ว่าพระเจ้าแผ่นดินมีรับสั่งโปรดจะให้ข้าพเจ้าเฝ้า เสด็จออกมารับ
ข้าพเจ้าเวลาพรุ่งนี้ ฯ

๑ วันที่ ๑๘ เดือนออกโทเซอร์ ข้าพเจ้าได้ออกจากที่พักเวลาโมง
เช้า มีขุนนางประมาณ ๕๐ คน เป็นพระยาอยู่ ๒ คน มาจากพระราช
วัง แล้วบอกกับข้าพเจ้าว่าเรือกระบวนคอยอยู่แล้วที่จะรับพระราชสาส์น
แลตัวข้าพเจ้าขึ้นไปสู่พระราชวัง พระราชสาส์นนั้นได้อยู่ในห้องข้าพเจ้าเอง
ใส่พานทองมีตาคล้ายคัลลุม ขุนนางที่มาทั้งนั้นได้ไปในห้องหมอบทง
สิ้น แล้วยกมือของเข่าประสานกันเข้าจกดหน้าผาก แล้วก้มหน้าลง
จนถึงพื้น ทำท่าคางนง ๓ หนถวายบังคมค่านับพระราชสาส์น ข้าพเจ้า
ได้นั่งอยู่บนเก้าอี้ใหญ่ใกล้กับพระราชสาส์น เกียรติยศดังนี้ มิได้ทำ
แต่ก่อน ๆ มาเลย เว้นไว้แต่พระราชสาส์นของพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น ครั้น
ทำการนียบค่านับแล้ว ข้าพเจ้าได้เชิญพระราชสาส์นกับทั้งพานทอง
เชิญเดินออกมาประมาณสัก ๗-๘ ก้าว แล้วข้าพเจ้าได้ส่งพานพระราช
สาส์นให้กับขาดหลวงแอมเปเคอชวชชี ซึ่งได้มากับข้าพเจ้าจากกรุง
ฝรั่งเศส เขาเดินเชิญมาข้างซ้ายข้าพเจ้าแต่ข้างหลังไปหน่อย เขาเชิญ

พระราชสาส์นนับไปจนถึงฝั่งแม่น้ำ ทินชาพาเจ้าโคพยเรือกิ่งยศทอง
 แต่งเครื่องพร้อม มีขนนางชนท ๕ นั่งมา ๒ คน ข้าพเจ้าจึงไต่รบพระ
 ราชสาส์นมาจากบาทหลวงแอบเบเคอชวยซี เชิญลงไปเรือกิ่งนั้น
 สั่งให้แก่นางคนหนึ่งที่อยู่ในเรือนั้น แล้วเขารับเชิญขึ้นไว้บนบยบก ๆ
 นั้นเป็นยอดแหลมสูงยศทองอย่างงาม แล้วข้าพเจ้าก็มาลงเรือลำหนึ่ง
 เป็นเรือยาวงามดี ตามเรือพระราชสาส์นชิตไปทีเดียว แล้วมีเรืออีก ๒ ลำ
 งามเหมือนอย่างเรือที่ข้าพเจ้าชิต มีขนนางนั่งมาในเรือนั้น ท้าย
 เคียงเรือที่ใส่พระราชสาส์นทั้งชายชวา เรือที่ข้าพเจ้าชิตได้พักมาแล้ว
 นั้น ๓ เรือขาดหลวงแอบเบเคอชวยซีพายตามเรือข้าพเจ้า แลขนนาง
 อื่น ๆ ที่ได้มากับข้าพเจ้าแลพวกของข้าพเจ้าไต่ลงเรือต่างหากพายตาม
 มาข้างหลัง ขุนนางที่มียศสูงนั้นชิตเรืองามนักออกซึกกันน่า แลมีเรือยาว
 ยศทองอีกประมาณ ๑๒ ลำ แลเรืออื่น ๆ อีกเกือบ ๒๐๐ ลำพายเป็น ๒ แถว
 พระราชสาส์นนับมีเรือคู่เคียงข้างคู่ ๓ แลเรือข้าพเจ้าอยู่กลาง บรรดา
 ชาวเมืองทั้งปวงที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยา นั้น ก็เข้าต้อในกระบวนแห่
 แลในแม่น้ำอันกว้างนั้นคิดเต็มตึกแม่น้ำไปด้วยเรือต่าง ๆ เราได้ออกเรือ
 เตินกระบวนมาตงันจนถึงกรุง ทินชาจึงไต่ยั้งสลุดค้ำนี้ข้าพเจ้า การที่
 สลุดนี้ไม่เคยเป็นธรรมเนียมได้ยั้งสลุดที่ในพระนครให้แก่ราชทูตทั้งหลาย
 ที่มาแต่ก่อนๆนั้นเลย บรรดากำนันซึ่งทอดอยู่ในท่าก็ได้ทำค้ำนี้ข้าพเจ้า
 เหมือนกัน แลเมื่อมาถึงที่ท่าขนนชาพาเจ้าโคพยเรือยศทองซึ่งยังไม่ไต่
 เคยใช้เลย เว้นไว้แต่พระเจ้าแผ่นดินทรงเท่านั้น

ข้าพเจ้าจึงเชิญพระราชสาส์นขึ้นไปวางในรถ รถมันนี้เทียมด้วยม้า
หลายม้า มีคนชักคนรณรงค์ย แล้วข้าพเจ้ามาขึ้นเกาอี้ขัดทอง มีคาน
หาม มีคนยกขึ้นฆ่าสัตว์คน ยาคหลวงแอ่ยเขเทอชวยชักขีคานหาม
เหมือนกันแต่ไม่สู้งาม ขุนนางที่มากับข้าพเจ้านั้นมีมา แลคนต่าง
ประเทศที่เข้ามาตั้งอยู่ในกรุงเดินตามหลัง แลกระบวนแห่ออกเดินมา
จนถึงบ้านผู้รักษากรุงที่นั้น ข้าพเจ้าได้พบทหารยืนเป็นแถว ๆ ข้างถนน
ใส่หมวกทองเหลืองกาไหล่ ใส่เสื้อชั้นในแลใช้ผ้าลายผกคอ ซึ่ง
ใช้แทนกางเกงชั้นใน แต่ไม่ได้ใส่ถุงเท้าแลรองเท้าสักคนหนึ่ง ทหาร
เหล่านั้นบางพวกถือปืน บางพวกถือทวน บางพวกถือธนูกับลูกศร บาง
พวกถือหอก อนึ่งมีเครื่องพิณพาทย์หลายอย่างต่าง ๆ คือ แตร,
กลอง, ฉาบ, บั, มโหรี เขามีเสียงคล้ายกับเขาคคนเสียงแกระเมืองฝรั่งเศส
ใช้เป่าพิณพาทย์นั้นตั้งหนวหนุก เราเดินกระบวนไปตามถนนกว้าง
ทั้ง ๒ ข้าง ถนนนั้นเต็มไปด้วยคนดู แลมาถึงที่ขานนำพระราชวัง
ทั้ง ๒ ข้าง มีข่างยืนเป็นแถว แต่งเครื่องสรรพออกส่งความ ครั้น
ข้าพเจ้าเข้าไปในพระราชวังชั้น ๑ ได้เห็นทหารประมาณ ๒๐๐๐ คนนั่ง
อยู่กบพน ถือปืนเอาชันลงเป็นแถว ๆ ละ ๖ คน แลแต่งตัวเหมือนอย่าง
เช่นข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ข้างบนนั้น แลข่างซ้ายนั้นมข่างยืนอยู่หลายข่าง
สรรพเครื่องรบพร้อม แลที่หลังเราได้เห็นคนขี่ม้าร้อยหนึ่ง แต่งตัว
อย่างแขกเท้าเปล่ามือถือทวนทุกคน ที่ในชั้นนบวรตาคคนต่างประเทศ
ทั้งปวงที่ได้ตามข้าพเจ้ามานั้นก็ลากลับไป เว้นไว้แต่ขุนนางที่ใดมากับ
ข้าพเจ้า ๆ ได้เดินเข้าไปอีก ๒ ชั้น ก็มีคนนั่งกระบาทเหมือนกษัตริย์ชั้น ๑

ที่ข้าพเจ้าจะนั่งนั้น ข้าพเจ้าได้พบคนแอกเกรศถวายเป็นสองสามคำแล้วข้าพเจ้า
ไล่หมวกแล้วจึงนั่งลงเฝ้าแลคอยฟังทรงปราโมทย์ แลทูลตอบในคำสัพ
นั้นมีความดังนี้

ไซโรเธอร์ (เทวะ) พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้ามี
พระเกียรติยศทั่วทั้งโลกที่ได้มีไชยอำนาจใหญ่ พระองค์ได้ทรงจัดการ
ปราบปรามเสี้ยนหนามของพระองค์ท่านให้สงบ แลให้สัมภัสमानเรียบ
ร้อยก็ด้วยกำลังราชานภาพ มีรับสั่งให้ข้าพเจ้าเข้ามาเฝ้าพระองค์ ทูล
แสดงให้พระองค์ทรงทราบว่าพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้ามีความนับถือ
รักใคร่ในพระองค์อันสูงศักดิ์ ด้วยพระเจ้าแผ่นดินข้าพเจ้าได้ทรงรักโดย
เต็มในคุณวิเศษของพระองค์ แลพระบัญชาในการปกครองของพระองค์
แลพระปรีชบายที่ได้ทรงจัดการตั้งบ้านเมืองให้สอาดงดงามเรียบ
ร้อยแผ่ไปทั่วพระราชอาณาเขต ซึ่งพระองค์ได้มีพระไทยปราณาให้
พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าทราบบโดยราชทูตของพระองค์ แลทางพระ
ราชไมตรีของพระองค์ที่ได้มีกับพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้า ก็ได้แสดง
ให้เห็นชัด ความขำรองต่อ ๆ มาที่พระองค์ทรงโปรดพระราชทานแก่ชน
ซึ่งเป็นสหายของพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้า แลเป็นสำคัญนั้นที่พระ
องค์ทรงขำรอง คือ บิศฉอป สังฆราชที่เป็นมินิกเตอร์ของพระผู้เป็นเจ้า
พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าได้ทรงทราบบชัดอยู่เสมอ ในผลแห่งความ
นับถือซึ่งพระองค์ได้มีต่อพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้า จึงได้มีพระไทย
ปราณาจะแสดงตอบแทนการนี้ ซึ่งมีอยู่ในอำนาจของพระองค์ท่าน
ด้วยพระราชดำริหอนั้น พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าจะวิสาสะกับพระองค์

โดยให้ชนที่เป็นสปีเยกต์ของพระองค์ท่านเข้ามาตั้งการค้าขายที่ในกรุง
 นี้ให้วัฒนาเจริญมากขึ้น และทรงแสดงการพระราชไมตรีอันสนิทให้
 เป็นที่หมายทุกสิ่งทุกอย่าง ที่จะให้สองพระนครมีความสามัคคีต่อกัน
 สนิทรักใคร่กันให้ปรากฏไปยี่สิบปีในอนาคตกาล ด้วยทาง
 ระหว่างสองพระนครนั้นไกลกันมาก ก็แต่จะไม่มีคำสั่งใดที่จะทำการ
 ที่ทรงกำหนัดติดต่อกันกับพระองค์ได้ ก็ให้มีพระไทยพร้อมเอาไครย
 ด้วยรถที่จะถ่อสิ่งทีเชือกที่เป็นที่พึ่งได้เป็นอย่างดี ด้วยการสำคัญอัน
 พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้าที่มพระปรีชาปัญญาแลความสว่าง
 มาก ก็ให้ทรงขแรงแนะนำให้พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายที่เป็นทางพระราช
 ไมตรีกับพระองค์ท่าน พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าซึ่งได้มีพระไทย
 ปรารถนาให้ข้าพเจ้าทูลแสดเกร็ดถวายแด่พระองค์ ว่าเป็นของพระองค์
 ท่านเองให้ทูลแด่พระองค์ พระองค์ท่านขอต่อพระองค์ ด้วยว่า
 มหามิตรอันสนิทกัน แลด้วยประโยชน์ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าได้
 คิจะให้มีต่อพระองค์ ซึ่งพระองค์มีพระเดชานุภาพอันจริง ๆ ให้ทรง
 พระราชดำริว่าอิทธิอำนาจซึ่งพระองค์ได้มีอยู่นั้นจะถ่อได้เป็นอย่างดีจาก
 พระผู้เป็นเจ้าอันเที่ยงแท้ซึ่งปกครองสวรรค์แลพิภพ ด้วยการนี้เป็นเหตุ
 ที่ควรระคิดสำคัญมากกว่าที่จะนมัสการเทวดาซึ่งรุ่งเรืองอยู่ที่ตะวันออกแล
 เสมอมีอำนาจที่จะพูดได้เลย แลความรู้แลเวทนาของพระองค์นั้นทรง
 ดำริให้ไปก็คงจะโต้ตอบไม่เป็นเปล่าคอกไม่ผิดเลย แต่การนี้คงจะโต้ทรง
 ทราบซัดมาก ถ้าพระองค์จะมีพระไทยจะฟังจากสิ่งฆราวาสแลพวกมิชชัน
 นารีที่เขาได้อยู่ทันในเวลานี้ อนึ่งจะเป็นข่าวอันรับรอง โดยคิตที่ข้าพเจ้า

๑๕
 จะได้ทูลแก่พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้าให้ทรงทราบว่าพระองค์
 ได้ทรงตามเห็นชอบด้วยตามจริงอันนี้ แล้วได้ทรงรับคำสอนตามคฤสดี
 ศาสนาจนแล้ว พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าก็จะมีมานิยมรักใคร่ใน
 พระองค์ทิวมากจน แล้วจะได้ทำให้ชนซึ่งเป็นส่วยเบียดของพระเจ้าแผ่นดิน
 ของข้าพเจ้ามีความเชื่อ มากวัยเข้ามาใน พระราชอาณาเขตของพระ
 องค์ แล้วจะทำให้พระองค์มีพระเกียรติยศมากขึ้นอีก แลพระองค์
 จะได้มีความศุขเกษมในภายในที่ในสวรรคต ภายหลังจากที่พระองค์ได้ทรง
 ครอบครองแผ่นดินโดยความเจริญแล้ว

คำสัจนี้ เจ้าพระยาวิชาเยนทรราชบัณฑิตแปลถวายแล้ว ข้าพเจ้า
 ได้ทูลพระเจ้าแผ่นดินสยามว่า พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้าได้
 ไปรทให้ขาดหลวง แอปปะเคอ ซวยซี. มาด้วยกับข้าพเจ้ากับผู้
 กวีย ๑๒ นาย แล้วข้าพเจ้าทูลถวายตัวเขาทั้งนั้น ข้าพเจ้าได้เชิญพระ
 ราชสาส์นจากมือขาดหลวง แอปปะเคอ ซวยซี. คิดจะถวายตั้งเช่นข้าพเจ้า
 ได้พักตกลงไว้ เจ้าพระยาวิชาเยนทรราชบัณฑิตซึ่งไปเฝ้าด้วยข้าพเจ้าคานเข้า
 ไปด้วยมือกับเขา เรียกข้าพเจ้าแล้วบู้ชี้ให้ข้าพเจ้ายกแขนเชิญพระ
 ราชสาส์นขึ้นให้ถึงพระเจ้าแผ่นดิน แต่ข้าพเจ้าทำเป็นไม่ได้ยืนนั่งเสียบ
 อยู่หลังพระเจ้าแผ่นดินทรงพระสรวล แลทรงลุกขึ้นก็มีพระองค์ลง
 มารับพระราชสาส์นที่อยู่บนพานทอง แลได้ทรงประทับอิงให้เห็นทั่วทั้ง
 พระองค์ เมื่อทรงหยิบพระราชสาส์นแล้ว ข้าพเจ้าก็มีศีลละงควายคำนับ
 อย่างต่ำ แลวกลับมายังที่นั่ง ๗

๑ อนึ่งในเรื่องราวของมองซีเออร์ ลาลอแมเร ซึ่งแต่งหนังสือใน
 เมืองไทยกล่าวการด้วยถวายพระราชสาส์นพระเจ้าลยัคที่ ๑๕ แต่สมเด็จพระ

พระเจ้าแผ่นดินสยามมีความออกไปตั้งนี้ ว่าพระที่นั่งโอรนฤทัยฉัตรซึ่ง
 พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงประทับนั้น ยกสูงกว่าท้องพระโรง ๕ ฟุต เลอร์
 ชิวาลีเอเคอเซามองที่ราชทูตได้ลุกออกจากที่นั่งที่อยู่ในท้องพระโรงรีบเดิน
 เข้าไปข้างหน้าแล้วเหยียบเข้าไป ๓ ชั้น ยกพานทองที่ใส่พระราชสาส์น
 ชูขึ้น แต่สูงหาถึงพระเจ้าแผ่นดินไม่ พระเจ้าแผ่นดินทรงพระสรวล
 เสด็จลุกขึ้นก้มพระองค์เหยียบยกพระหัตถ์ถกลงมาที่พานทอง รัยพระราช
 สาส์นจากราชทูต ราชทูตมิได้ส่งพระราชสาส์นให้เสนาบดีที่จะนำเข้าไป
 ไปถวายซึ่งเป็นธรรมเนียมมาแต่เดิมนั้น แลลาลอแยเรได้ว่าเมื่อราชทูต
 ถวายพระราชสาส์นแก่พระเจ้าแผ่นดินสยามนั้น ชั้นที่ก้าวขึ้นไปนั้น
 ก็ส่งพอดที่จะไม่เสียบพระเกี้ยวยศที่ตอของก้มพระองค์ลงมารับพระราชสาส์น
 ทอก

๑ อนึ่งสำเนาพระราชสาส์นพระเจ้าลูกพี่ที่ ๑๔ เจริญทางพระราช
 ไมตรีมาถึงพระเจ้าแผ่นดินสยาม มีความตามคำแปลดังนี้ว่า เจริญทาง
 พระราชไมตรีมาในเจ้าผู้ประเสริฐอันสูงสุด มีมหาไมตรีอันใหญ่ยิ่ง เป็น
 มิตรที่รักใคร่อันดีของเรา ขอให้พระผู้เป็นเจ้าให้ความเจริญแก่พระองค์
 อันใหญ่ยิ่งโดยมีมงคล โชคดีเป็นที่สุด โชคดีตลอดคั่นตลอดปลาย
 เราได้ทราบด้วยการที่ถูกรับทราบของทูตซึ่งพระองค์ได้แต่งตั้งมาให้มาเจริญ
 ทางพระราชไมตรีแก่เราในรัชกาลที่ ๑๖๗๓ ตรงกับขอมจุล
 ศักราช ๑๐๔๓ แลเราได้ทราบความจากพวกมิชชันนารีที่ได้กลับมาจาก
 กรุงสยามกับหนังสือ ซึ่งเสนาบดีของเราได้รับจากชนที่ปรากฏว่าได้รับ
 ราชการของพระองค์ ว่าพระองค์มีพระไทยยินดีมีความปรารถนาจะเป็น

ไมตรีด้วยกับเรา การที่จะคอยความนี้เราได้เลือก เลอชิวาลีเอเคอเซา
 มองที่เป็นราชทูตของเราเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีแก่พระองค์ แล
 ทูลให้พระองค์ทราบถึงความปรารถนาของเราที่จะตั้งตำรงพระราชไมตรี
 ให้สนิทคึกคักกันในระหว่างพระองค์กับเรา เราจะมีความยินดีเป็นอันมาก
 ที่จะพบโอกาสจะแสดงความพอใจของเราแก่พระองค์ ที่ได้ทรงบำรุงแก่
 บิสดอปสังฆราชแลบาทหลวง กาทอลิกที่ได้เข้ามาตั้งสอนคฤสศัสนา
 แก่หมู่ชนซึ่งเป็นสปีเยกต์ของพระองค์ แลความนับถืออันสำคัญของเรา
 แก่พระองค์นั้น คงให้เรามีความปรารถนาอันใหญ่ ที่ควรพระองค์เองจะ
 อาจทรงพึงพวกมิชชันนารีทั้งหลายแลเรียนจากเขา วิถีที่วิงแลการ
 ลับถูกอันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาที่เป็นบุญอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งให้รู้จักผู้เป็น
 เราที่เที่ยงแท้ที่ท่านได้ยอมให้พระองค์เสวยศิริราชสมบัติ มีเกียรติยศ
 ปรากฏมานมนาน แลท่านผู้เดียวที่จะให้พระองค์ได้เสวยบรมสุขภายใน
 ในภายหน้า เราได้มีของสิ่งของบางสิ่งซึ่งเป็นของปลาตในกรุงของเราให้
 กับราชทูตของเรามาเป็นของบรรณาการที่เขาจะได้ถวายแก่พระองค์ให้
 เป็นที่หมายแห่งความนับถือของเรา แล้วเขาคงจะทูลชี้แจงให้พระองค์
 ทราบว่าสิ่งใดที่เป็นความปรารถนาอันใหญ่ของเรา ที่จะเป็ผลประโยชน์
 แก่สปีเยกต์ของเราทั้งหลายในการค้าขาย เราขอให้พระผู้เป็นเจ้า
 ปกครองพระองค์ด้วยความสุขทุกประการเทอญ ฯ

พระราชสาส์นนี้ส่งมาแต่วังเวอรซาย วันที่ ๓ เดือนยี่นุวารี ใน
 บรมคฤสศัศักราช ๑๖๘๕ ตรงกับขุมจุลศักราช ๑๐๔๗

เราขอเป็นมิตรอันแน่นแฟ้น สนิทติดต่อกับพระองค์ (ลงชื่อเสนาบดี)
กวลเบอร์ต (ลงพระนาม) ลุยส์

แล้วพระเจ้าแผ่นดินสยามจึงทรงพระราชปฏิสันถารถามถึงสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส แลพระบรมวงษานวงษ์ที่ขัง แล้วเพิ่มพระราชปฏิสันถาร ว่าพระองค์คงจะลองทำให้ทุก ๆ ทางที่จะให้เป็นที่น่าชอบพระทัยพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าด้วย ในการที่กล่าวขอนั้น ในเวลาที่เขานั้น สังฆราชบิชอปออกอฟเมแคลโลโปลิศเฝ้าอยู่ที่นั่นด้วย ได้เป็นล้ามตุลแต่พระเจ้าแผ่นดินกับตัวข้าพเจ้า พระเจ้าแผ่นดินสยามนั้น ทรงมุ่งกุญประคัมเพื่อสนิทกับหมวกเหมือนดังเช่นทหารแตรตะคองของเราไว้ได้ ทรงพระบัญชาลายทองดอกไม้อย่างงาม แลทรงพระเกยุรแลทองพระกรซึ่งประคัมเพชร แลทรงพระอำมรงค์เพชรครบพระองค์ พระเจ้าแผ่นดินพระชันษาปรากฏประมาณ ๕๕ พรรษา พระรูปโฉมงามดี พระฉวีทิจะดำแดงเหมือนอย่างบรรดาราษฎรที่อยู่ในอาณาเขตของพระองค์ท่าน พระอาการเป็นที่น่ารัก พระอากัปกิริยาทรงพระประพฤดิเรียบร้อย แลทรงกล้าหาญ ทรงพระปรีชาสามารถอันใหญ่ ที่ปกครองพระราชอาณาเขตเป็นอันดี มีพระไทยกว้างขวางโอบอ้อมอารี มีพระไทยรักศิลาตราชกาการช่าง ถ้าจะสรรเสริญโดยความสั้น ๆ ก็พระองค์ท่านเป็นเจ้าโดยอำนาจบุญญาอันประเสริฐยิ่งใหญ ของพระองค์ท่านเอง ได้ทรงละทิ้งธรรมเนียมเก่าที่เป็นที่เรอรัน่าเกลียดซึ่งมีอยู่ในพระนครเสียมาก แลพระองค์ได้ทรงมีธรรมเนียมต่าง ๆ ประเทศมีชาติยุโรปเป็นสำคัญ แลบรรดาธรรมเนียมใด ๆ ที่พระองค์ท่านทรงเห็นว่า

เป็นการที่มีประโยชน์ที่จะให้เป็นพระเกียรติยศในพระองค์ แลเป็นความ
ศุขในราษฎรของพระองค์ ก็โปรดให้ตั้งเป็นธรรมเนียมใช้ทั่วกันไป

เมื่อเวลาเสด็จออกเฝ้าอยู่นั้น มีขุนนางประมาณ ๘๐ คนที่ในท้อง
พระโรง หมอบกราบเอาหน้าล้างก็มีกินทุกคน แลแต่งตัวด้วยเครื่องแต่ง
ตัวอันงดงาม แต่ไม่ได้ใส่ถุงเท้ารองเท้าทุก ๆ คน มีหีบใส่หีบมากยหรี
ด้วยของเหล่านี้เป็นที่หมายตำแหน่งยศ ครั้นเมื่อพระเจ้าแผ่นดิน

สยามทรงพระราชปฏิสันถารกับข้าพเจ้าสักชั่วโมง ๑ แล้วขีตพระบัญชา
เสด็จขึ้น ข้าพเจ้าก็กลับมา ที่ท้องพระโรงนั้นยกพื้นมีอัครจันทร์ประมาณ

๑๒-๑๓ ก้าว ในท้องพระโรงนั้นเพดานแลผนังเขียนลายทองตลอด พื้น
นั้นปูพรมอย่างดี ข้างในท้องพระโรงนั้นมีอัครจันทร์ขึ้นสองข้างเข้าไปใน

พระมหามณเฑียร ในระหว่างอัครจันทร์นั้นมีม่านสองไขเป็นน่าต่าง นำ
ม่านออกมานั้นมีฉัตรใหญ่ ๓ คันซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ตั้งแต่พื้นจนถึงเพดาน

ทำด้วยผ้าทอง คันฉัตรนั้นยศทอง ฉัตรคันหนึ่งตั้งอยู่กลางพระบัญชา
อีกสองคันนั้นอยู่คันละข้าง บุตรจะไปที่พระบัญชานั้นเห็นพระที่นั่งโอรน

แลพระที่นั่งโอรนซึ่งพระเจ้าแผ่นดินสยามเสด็จออกรับข้าพเจ้า แล้ว
เจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบดีได้พาข้าพเจ้าเที่ยวทั่วพระราชวัง ข้าพเจ้าได้

เห็นช้างเผือก อาหารที่กินแลคมนั้นใส่ภาชนะพานทองทั้งนั้น แล้ว
ข้าพเจ้าได้เห็นช้างอื่น ๆ ทั้งดงงามอีกหลายช้าง ครั้นก็ทั่วแล้วข้าพเจ้าจึง

กลับมาที่พัก มีการรับเหมือนดังที่ขึ้นไป เรือนที่พักนั้นโศกแต่งประดับ
ประดางดงามก็ ตัวข้าพเจ้าแลพวกที่มาด้วยก็ได้อยู่เป็นสุขสำราญ ฯ

๑ วันที่ ๒๒ เดือนออกโทเบอร์ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามได้พระราชทานผ้าเขียวขยับเขม้ขาวหลายพับ เลือดยับนหลายตัว แลกระกุ่มของสำรับ ๓ ให้ข้าพเจ้า แต่พวกที่มาด้วยข้าพเจ้านั้น พระราชทานผ้าขกทองยกเงินหลายพับ ของนี้เป็นธรรมเนียมในพระราชประเพณีสำหรับบ้านเมืองที่พระราชทานให้เมื่อทอดมถิง จะได้แต่งตามธรรมเนียมอย่างสยาม ตัวข้าพเจ้าเองนั้นหาได้เอาผ่านคักเป็นเสื่อใส่ใช้สอยไม่ แต่พวกที่มาด้วยข้าพเจ้าได้คักใส่ใช้ตามธรรมเนียมทุกคน ๗

๑ วันที่ ๘ เดือนโนแวมเบอร์ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามได้เสด็จขึ้นไปเมืองลโว้ คือ เมืองลพบุรีซึ่งเป็นพระราชวังที่พิศ ประทับแรมอยู่ ๘-๘ เดือนในบหนึ่ง ทางตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาไปเป็นทาง ๒๐ ลิก ประมาณ ๖๐ ไมล์ ๗

๑ วันที่ ๑๕ เดือนโนแวมเบอร์ ข้าพเจ้าได้ออกจากกรุงศรีอยุธยาขึ้นไปเมืองลพบุรี แลพักนอนตามทางซึ่งมีทำเนียบที่ปลูกไว้ ดังเช่นแต่ครั้งเมื่อข้าพเจ้าแรกขึ้นมาจากเรือจนถึงพระนคร ทำเนียบนั้นปลูกเคียงกับพลับพลาที่เสด็จประทับ เมื่อเสด็จขึ้นไปประพาศเมืองลโว้ ข้าพเจ้าได้อยู่ที่นั่น ๒ วัน พลับพลาอันได้สร้างโดยอย่างดีเป็นของงามตามประเทศสยาม แลได้มาถึงเมืองลพบุรี ๗

๑ วันที่ ๑๘ เวลาเช้า เมื่อขึ้นไปบนเมืองนั้นได้เดินไปตามสวน ในสวนนั้นมีน้ำพหลายแห่ง เดินไปอีก ๕-๖ ก้าวไปถึงที่ตักมีห้องสูง แล้วได้พยวักแลม้ห้องนอนสำหรับคนที่ไปด้วยข้าพเจ้า ๗

๑ วันที่ ๑๙ เดือนโนแวมเบอร์ พระเจ้าแผ่นดินโปรตุให้ข้าพเจ้าไปเฝ้าโปรเวคในเวลาบ่าย ข้าพเจ้าชี้ข้าง แต่ได้พยเห็นก่าวโยนกักไม่มี

ความศรัทธาเลย คิดว่าข้ามาเดินทางเสีย ๓๐ ลิก คิดว่าชินชมนหลังสัตว์
เหล่านี้อีก ฯ

๑ วันที่ ๒๓ เดือนโนแวมเบอร์ เจ้าพระยาวิชาเยนทราชธิเบศร์แจ้ง

ความกับข้าพเจ้าว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามโปรดมีการสนทนเล่นให้ข้าพเจ้ากับ
มีช่างสนกัน แลโปรดให้ข้าพเจ้าพาตัวนายเรือของข้าพเจ้าไปด้วย กับคันทัน
นั้นชื่อ มองซิเออร์ เทอร์เฮาคริกอรตคนหนึ่ง อีกคนหนึ่งชื่อ มองซิเออร์
เทอร์ ชวยเฮศ ข้าพเจ้ากับกัปตันนั้นจนซึ่งข้างไป

พระเจ้าแผ่นดินสยามมีรับสั่งให้กัปตันไปเฝ้าแล้วตรัสว่า มีพระ
ไทยยินดีที่เขาได้เป็นกัปตันที่ ๓ ของพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส ที่ใดเขา
มาในพระราชอาณาเขต แลทรงไว้ใจว่าเมื่อกลับไปนั้นขอให้มีโชค
ทุกๆ ได้เข้ามาถึงที่ แล้วพระราชทานกระบี่ให้คนละเล่ม กระบี่นั้นค้ำม
แลโกร่งทำด้วยทองคำ ผักนั้นขิงทอง แลสายตะพายขี้กทอง กับเสื้อ
เย็บร้อยเข็มขามมีกระดุมทองใหญ่ แต่มองซิเออร์ เทอร์เฮาคริกอรต
เป็นกัปตันใหญ่ได้ของพระราชทานงามคิมราคาสูงกว่าอีกคนหนึ่ง แล้ว
จึงรับสั่งว่าให้มีใจระวังข้าศึกศัตรูไปตามทาง กัปตันนั้นจึงได้กราบทูลว่า
พระองค์ก็ได้พระราชทานอาวุธให้ขงกันแล้ว เขาคงจะต่อสู้ข้าศึกโดยดี
กลับเป็นนำที่ของเรา กัปตันที่ได้ทูลนั้นอยู่บนหลังซึ่งหาได้ลงมาไม่ แล
ข้าพเจ้าเห็นว่าที่คิดว่าจะมีชนซึ่งนั้น เพราะทรงปรารถนาจะพระราชทาน
สิ่งของเหล่านี้แก่กัปตันก่อนคนยุโรปอื่น ๆ ที่มาเฝ้า การนี้เป็นที่หมาย
สำคัญแห่งความปรารถนาซึ่งทรงแสดงให้แก่ชาติฝรั่งเศส ฯ

๑ วันอาทิตย์เป็นวันที่ ๒ เดือนมิถุนายน เจ้าพระยาวิชาเยน
 ทรราชย์ได้ส่งของกำนันมาให้ข้าพเจ้าแลยากหลวงแอบเบเคอช วยช
 แลพวกที่มาช่วยข้าพเจ้า สิ่งของที่เป็นกำนันนั้นคือเครื่องกระเบื้อง
 ถ้วยชามอย่างดี กำไลมือ ขวดยัน เลื่อยบัน เครื่องเงินอย่างขยัน
 เครื่องเงินปรุอย่างดีฝีมือขยัน พลอยบิซอร์ นอแรก แลของปลาต่อน ๆ
 อีกที่เป็นของสำหรับประเทศ ฯ

๑ วันที่ ๑๓ เดือนมิถุนายน ข้าพเจ้าได้ไปทูลรับข้างเถอน พระ
 เจ้าแผ่นดินสยามเสด็จทอดพระเนตรในที่นั้นด้วย ได้รับสั่งให้ขุนนาง
 สองคนมาพาตัวข้าพเจ้าไปเฝ้า มีรับสั่งถึงการต่าง ๆ แล้วทรงขอ
 ข้าพเจ้าให้ยอมให้มองซิเออร์ เทอลามาร์เว ซึ่งเป็นอินยินเนี้ยอยู่ช่วย
 ในการทำข้อมที่ในกรุง ข้าพเจ้าได้ทูลกับพระองค์ท่านว่าข้าพเจ้าไม่ม
 ความสงสัยแต่สักนิดเลย ว่าพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้า
 จะทรงเห็นชอบที่เคียวในการที่ข้าพเจ้าจะให้อินยินเนี้ยอยู่ ด้วยว่าผล
 ประโยชน์ต่าง ๆ ของพระองค์นั้น ได้เป็นที่รักของพระเจ้าแผ่นดิน
 ของข้าพเจ้าเหมือนกัน แลคนที่มขัญญาฉลาดคน คงจะทำการให้
 เป็นที่ชอบพระไทยไม่ให้เสียได้ ครั้นทูลแล้วข้าพเจ้าก็สั่งให้ มองซิเออร์
 เทอลา มาร์เว อยู่รับราชการที่ในกรุงสยาม แล้วสมเด็จพระเจ้า
 แผ่นดินสยามได้มีพระราชประสงค์อยากจะรับสั่งด้วยกับเขา แล้วพระ
 ราชทานเสื้อเขี้ยวกับแก่เขาตัวหนึ่ง

ด้วยคิดว่าจะกลับไปลงเรือเพลารุ่งนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ถวายตัว
 พวกที่มาช่วยข้าพเจ้า เขาทั้งหลายก็ถวายคำนับ แล้วพระเจ้าแผ่นดิน

มีพระไทยปรารถนาให้เขาไปมีความเจริญสุขสบาย สังฆราชาขิขคอป
 ขอฟเมแคลโลโปลิศให้ขอให้ถวายตัวบาทหลวง แอปเปเคอ ลีออนเน
 แลบาทหลวงแอปเปเลอร้อาเซต พวกมิชชันนารีทลลา ด้วยเขา
 จะกลับไปยังกรุงฝรั่งเศสกับข้าพเจ้า แต่ทรงตอบมาว่าที่นี้ไม่ใช่วังทรง
 ประทับ แลทรงเห็นว่าพวกมิชชันนารีเหล่านี้เหมือนอย่างบุตรของพระ
 องค์ท่าน ควรจะไปเฝ้าทูลลาที่ในวังที่ประทับจึงจะชอบ แลวก้เสด็จ
 กลับ ข้าพเจ้าก็ตามเสด็จไปถึงชายป่า ฯ

๑ วันที่ ๔ วันที่ ๑๒ เดือนมิถุนายน พระเจ้าแผ่นดินสยามโปรด
 ให้ข้าพเจ้ามียศเฝ้าทูลลาอีกครั้งหนึ่ง รัชสั่งว่า มีพระไทยยินดีในตัว
 ข้าพเจ้า แลทั้งการที่โตมาเจรจาด้วยทงสัน แลแล้วพระราชทานข้าพเจ้า
 พานทองใหญ่ใบ ๑ ซึ่งเรียกว่าโปเสคต์ เป็นที่หมายยศอันสูงสด
 เสมอเท่ากันกับพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสได้ โปรดตั้งให้ย่นคุก แล
 พระเจ้าแผ่นดินมีรัชสั่งว่าที่ไม่ได้ให้เส้นทางราชการนั้น เพราะว่า
 บางส่วนจะไม่เป็นที่ชอบแก่ตัวข้าพเจ้า ด้วยว่าผู้ที่ไ้รับยศอันนี้ถึงว่า
 จะมียศอันสูงสด ก็ต้องคุกเข่าลงถวายบังคมรับ ในบรรดาพวกคน
 ต่างประเทศที่อยู่ในสำนักพระเจ้าแผ่นดินสยาม ก็มีแต่หลานเจ้ากรุง
 กัมพูชาคนเดียว ที่ได้รับที่หมายยศเหมือนเช่นนี้ ซึ่งได้ให้มิตำแทน
 ยศเป็นพระยาเท่ากันกับตุ๊ก ที่ในกรุงฝรั่งเศสตั้งเช่นข้าพเจ้าได้ กล่าวมา
 แล้ว พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้โตมานำพระไทยคือ รัชสั่งการที่เป็น
 คำนับยินดีในตัวข้าพเจ้ามาก แต่ข้าพเจ้าไม่อาจพูดซ้ำอีก ด้วยว่า
 คงจะปรากฏเป็นการอัศจรรย์ปลาต ไม่เป็นที่เชื่อถือได้ตลอดในเวลา

ระยะทาง ที่ข้าพเจ้าได้เข้ามาด้วยราชการทูตนั้น พระองค์ท่านได้
 ทรงแสดงแก่ข้าพเจ้าในเกียรติยศทุก ๆ อย่าง ด้วยทรงพระราช
 คำริหว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้แทนของพระเจ้าอยู่หัวของข้าพเจ้า ข้าพเจ้า
 ได้รับความปราโมทย์อันรับโดยสภาพเรียบร้อย แต่เสนาบดีแลข้า
 ราชการทั้งสำนักของพระเจ้าแผ่นดินสยามเหมือนกัน ยากหลวง
 แอปเปิลเดอลิออนเน แลยากหลวงแอปเปิลเดออาเซต ก็ได้ทูลลาแก่
 พระเจ้าแผ่นดินด้วย แล้วทรงพระประสาทพระพรให้ ไปที่มากี่ตามทาง
 แลพระราชทานรูปไม้กางเขนทำด้วยทองแลนาก ฐานเงิน ให้
 แก่ยากหลวงคนละอัน ครั้นเมื่อทูลลาออกจากท้องพระโรงแล้ว เจ้า
 พระยาศรีวิเชียรทราธิบดีพาข้าพเจ้าไปที่ห้องกลางพระราชวัง ห้องนั้น
 มีน้ำพวยร้อยห้อง ข้าพเจ้าได้พบที่ห้องนั้นตั้งโต๊ะมีของเลี้ยงเป็นอันดี
 พระเจ้าแผ่นดินสยามทรง พระกรุณาโปรดพระราชทานเครื่องเสวยมาจาก
 ไท้หลวงให้ข้าพเจ้า ๓ สิ่ง ๆ หนึ่งเป็นเข้าหึ่งประทักษิประคางคางม อีก
 ๒ สิ่งนั้นปลาเค็มแห้งมาจากเมืองยบัน ประมาณย้าย ๕ โมงกลัจาก
 พระราชวังจนเสด็จมีคนหาม ๑๐ คนมาลงเรือ ชนนางที่มาส่ง
 ข้าพเจ้านั้นโดยมากขมาทงนั้น แล้วมาลงเรือของเขาทงประมาณ
 ๑๐๐ ลำ ทางที่ข้าพเจ้าไปนั้นมีทหาร ข้าง แลแขกขมาขินเป็นแถว
 ตลอดทาง แล้วข้าพเจ้าออกจากเมืองลพบุรี ๒

๑ รุ่งขึ้นวันที่ ๑๓ ข้าพเจ้ามาถึงกรุงศรีอยุธยาประมาณ ๓ ยาม
 พระราชสาส์นแลราชทูตของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งทรงแต่ง
 ให้ไปเจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเสมากับข้าพเจ้า แต่

เชิญลงเรือกิ่งเปนนิงาม มีเรือตามอีกหลายลำ พระเจ้าแผ่นดินสยาม
 ได้พระราชทานให้ข้าพเจ้าอีก เครื่องปอศเลนกระเบื้องอย่างดีราคา
 ประมาณ ๖๐๐—๗๐๐ เหรียญ มูลค่าเงิน ๒ คู่ ผ้าปูโต๊ะปักทองยกเงินทำมา
 แต่เมืองจีน ๔ ผืน ไม้กางเขนทำด้วยนาก (ภาคอย่างนี้มีความนั้ขัด
 มากที่สุดในกรุงเหมือนกับทอง) รูปแปดทองคำ ฐานแปดเงิน ๑ อัน แล
 ของปลาตอย่างทีในอินเดียอีกต่าง ๆ เปนนิงมาก ด้วยเปนนิงนมเนิมที่
 ในประเทศที่พระราชทานของให้แก่บรรดาผู้นำเครื่องบรรณาการมาถวาย
 ข้าพเจ้าได้แจกเงินบรรดาพวกผพายหลวงประมาณ ๘๐๐—๙๐๐ เหรียญ
 แลเจ้าพระยาวิชาเยนทราชิยคินัน ข้าพเจ้าได้ให้เครื่องเฟอไนเซอร์ของ
 แต่งเรือนซึ่งข้าพเจ้าขอมาแต่กรุงฝรั่งเศส ราคามากกว่าพันตรอน
 (ตรอน ๓ ประมาณ ๒ บาท) แลเก้าอี้อย่างงาม ๓ เก้าอี้ ข้าพเจ้าได้
 ขอทกรงฝรั่งเศสราคา ๒๐๐ ตรอน เปนของกำนันเจ้าพระยาวิชาเยนทรา
 ธิยคิ แลท่านผู้หญิงนั้นข้าพเจ้าได้ให้กระจกรอยทองประดับพลอย ๓
 ยาน ราคาประมาณ ๖๐ เหรียญ

อนึ่งข้าพเจ้าลิมจะบอกไป ว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามได้พระราชทาน
 สิ่งของให้แก่ชาติหลวง แอปเปเตอชวยซี เปนราคาประมาณ ๗๐๐—๘๐๐
 เหรียญ ของนั้น คือ ขวดเงินหลายขวด เครื่องเงินปรุทำที่เมืองยบุน แล
 ปอศเลนเครื่องกระเบื้องหลายสิ่งแลของปลาตอื่น ๆ ท้อย่างอินเดียด้วย
 ๑ วันที่ ๓๔ เดือนมิถุนายน เวลา ๕ โมงเย็น ข้าพเจ้าออกจาก
 กรุงศรีอยุธยา เจ้าพระยาวิชาเยนทราชิยคิ แลชนนางอื่น ๆ อีกหลาย
 นายมากับข้าพเจ้า มีเรือตามด้วยหลายลำ ล่องลงมาถึงเมืองบางกอก

รุ่งขึ้นเวลาเช้า บรรดาขอมที่ข้าพเจ้าพาพามาแลที่บางกอกได้ยั้งยืนใหญ่
 สลุตข้าพเจ้าทั้งนั้น ข้าพเจ้าหยดอยู่ที่เมืองบางกอกวันหนึ่ง ทั่วข้าพเจ้า
 เป็นขนนางฝ่ายทหาร พระเจ้าแผ่นดินสยามมีพระไทยปรวณจะให้ข้าพ
 เจ้าตรวจขอมต่าง ๆ แล้วทูลให้พระองค์ท่านทราบ ว่าจะแก้ไขทำสิ่ง
 ไรอีกบ้าง ก็ยให้เลือกที่ ๆ จะสร้างวัดถวาย ข้าพเจ้าได้ทำแผนที่แล้ว
 มอบให้เจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบดีไว้

๑ วันที่ ๑๖ เวลาเช้าข้าพเจ้าได้ออกจากบางกอก ขุนนางตามมา
 ทั่วเป็นอันมาก ที่ขอมนั้นยั้งยืนสลุตข้าพเจ้าอีก เวลาบ่าย ๔ โมง
 ได้มาถึงปากอ่าวแล้วลงเรือใบคยาวของเรือรบพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสไป
 ขนเรือที่ข้าพเจ้ามา

๑ วันที่ ๑๗ เรือรบหลวงของพระเจ้าแผ่นดินสยามลำใหญ่ ซึ่งได้
 พระราชสาส์น แลราชทูตที่จะไปเจริญทางพระราชไมตรีพระเจ้ากรุง
 ฝรั่งเศสมาถึง ทอดสมอที่ใกล้เรือข้าพเจ้า ๆ ให้เรือใบคยาวของข้าพเจ้า
 ไปรับ ที่แรกพาราตทตอปทมาขึ้นเรือแล้วให้กลับไประับที่ตมา แล
 พระราชสาส์นนั้นเชิญลงในยษบกมียอดแหลมบีตทองเป็นอันงาม พระ
 ราชสาส์นนั้นหาฤกในสพรณบัตรแผ่นดินทองมีวงลงในหีบทอง แล้วได้ยั้ง
 ยืนค่านับพระราชสาส์นนั้นหลายนับ เชิญขึ้นไว้บนตาคพาเรือ มีเครื่องสูง
 เสวตรฉัตรกันอยู่จนวันข้าพเจ้าออกจากเรือ เมื่อพระราชสาส์นประดิษฐาน
 อยู่ทั้น ขุนนางทั้งปวงเดินไปเดินมาที่ใกล้พระราชสาส์นแล้วลงกราบ
 ถวายบังคมทงสน เพราะเป็นธรรมเนียมที่จะแสดงความนับถืออันใหญ่
 ยั้งในพระราชสาส์นของพระเจ้าแผ่นดินของเรา ครั้นรุ่งวันเรือรบหลวง
 ที่เชิญพระราชสาส์นแลทูตมาส่งนั้นได้กลับเข้าไปในลำแม่น้ำ แลใน

เว
 ข้า
 ก
 ไป
 แล
 ใ
 มา
 ฝ
 ท
 ภา
 ข้า
 ๔๐
 ๒๕
 ใ
 ๑๐
 ๒๕
 ใ
 ๑๐
 ๒๕
 ใ

เวลานั้นมีกำยานอีกลำหนึ่งมาจากพระเจ้ากรุงสยาม ทอดสมอที่ริมเรือ
ข้าพเจ้า กำยานนั้นเจ้าพระยาวิชาเยนทร์มิได้มาด้วย ฯ

๑ แลครั้นรุ่งวันที่ ๓๘ ไทจีนมาหาที่เรือข้าพเจ้า แลได้รับประทาน
กินเนอรักับข้าพเจ้า ครั้นรับประทานแล้ว ข้าพเจ้าให้เรือใบของข้าพเจ้า
ไปส่ง แลแล้วข้าพเจ้าให้ยิงขึ้นสลุดค้ำยันเจ้าพระยาวิชาเยนทร์มิได้ ๒๓ นาที
แลเราทั้งหลายได้จากกันโดยความเสียใจเป็นอันมาก ซึ่งได้ทำทาง
ไมตรีกันไว้แล้วแก่กันโดยแข็งแรง ข้าพเจ้ามีความอัศจรรย์ใจเป็นอัน
มากที่ไม่ได้ข่าวยากหลวง เลอวาเซต มีชชันนารี แลนายทหารกำปนี
ฝรั่งเศสแลเสนาธิการของข้าพเจ้าเลย ซึ่งข้าพเจ้าได้ทราบว่าเขาได้มา
จากกรุงศรีอยุธยาแต่เมื่อวันที่ ๑๖ กับด้วยคนชาวสยามที่จะไปกับด้วย
ราชทูต ๗ นาย กับคนใช้อีกหลายคน ข้าพเจ้าคิดว่าเขาทั้งหลายจะม้วน
หายไ้หมด แลข้าพเจ้าตั้งใจคิดว่าจะใช้ใบไปเสียแล้วด้วยมีลมที่ ฯ

๑ ครั้นรุ่งขึ้นวันที่ ๒๐ บ้างนายผู้ที่มีชอกกล่าวมาแล้วได้มายืนเรือ
ข้าพเจ้า แจ้งความว่าน้ำเซียวนัก ได้พัดเอาเรือไปไกลได้ประมาณ
๔๐ ลิก แลต้องปล่อยพวกที่ไปด้วยไว้ที่ฝั่งชายเลนห่างจากที่ประมาณ
๒๕ ลิก แลคิดว่าจะไม่สามารถกลับมาขึ้นเรือไปด้วยกับข้าพเจ้าโดย
เร็ว ข้าพเจ้าจึงคิดรอไปว่าจะออกเรือในวัน ฯ

๑ วันที่ ๒๒ เดือนมิถุนายน คฤศต์ศักราช ๑๖๘๕ ตรงกับวัน
พุธศักราช ๑๐๔๗ ปี ข้าพเจ้าได้ใช้ใบออกจากกรุงสยามกลับไปเมือง
ฝรั่งเศส ฯ

แปลพระราชสาส์น สันตปาปา ไปป์ เควเมนต์ที่ ๙

เจริญทางพระราชไมตรีมาในพระเจ้าแผ่นดินสยามจากภาษาอังกฤษ
 ค้นฉบับเป็นภาษาลาติน มีความว่า เจริญทางพระราชไมตรีมายัง
 พระเจ้าแผ่นดินผู้บริสุทธิ์ยิ่งที่สุด ความสุขแลความสว่างจากทิพย
 ภรณ์จะมีแก่พระองค์ เราได้ทราบโดยความยินดีว่า อาณาจักร
 ของพระองค์มีความมั่งคั่งบริบูรณ์อยู่เสมอ แต่ไม่สู้จะเจริญ ในรัชกาล
 ของพระองค์สิ่งซึ่งต้องหฤไทยเราให้รู้สึกมากที่สุดคนนั้นคือ ความกรุณา
 ความยุติธรรมแลราชคุณอื่น ๆ ซึ่งชักนำพระองค์ มิใช่แต่ทรง
 ประพฤติยุติธรรมทั่วไป แต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดโดยน้ำพระไทย
 วิเศษอันดีที่สุกแก่นักเทศน์ผู้ประพฤติ แลสั่งสอนพระภิกษุคนแก่สัปปะยกต์
 ของพระองค์ ลักษณะศาสนธรรมแลพระผู้เป็นเจ้าอันเที่ยงแท้ อำนาจ
 ความใหญ่แลกำลังของพระองค์ แลพระปรีชาญาณซึ่งยกลอยขึ้น
 แลพระปัญญาซึ่งปกครองแผ่นดินโดยความฉลาด แลกิจวิยาอาการ
 แห่งความดีพิเศษในพระองค์มากกว่าพัน ได้มีเกียรติยศปรากฏลง
 พิมพ์ตลอดทั่วทวีปยุโรป แต่มิได้มีผู้หนึ่งผู้ใดประกาศสรรเสริญความ
 ดีของพระองค์อันยิ่งกว่ายี่สิบสอง เฮลิโอ โปลิคไม่ เราได้ทราบ
 จากริมฝั่งปากของเขาว่าพระองค์ได้พระราชทานที่ดินแลสิ่งของเครื่องจะ
 สร้างวัดแก่ยี่สิบสองเฮลิโธ ซึ่งเปนพี่น้องร่วมศาสนาเป็นพี่น้อง
 ของเรา น้ำพระไทยที่แผ่แผ่ของพระองค์นี้ได้เพิ่ม ในการดีของพระองค์
 อีก แลเป็นที่หมายความกรุณาซึ่งพวกมิชชันนารีทั้งหลายของเราได้

เข้ามาตั้งทำการสอนศาสนาในแผ่นดินของพระองค์มานานไม่ได้ความ
ไปรตปรานมาแต่ก่อนเลย บิชอป ออฟ เซลิโอ โปลิส ของเราเต็ม
ไปด้วยความชอบพระเดชพระคุณแลความปรารถนาซึ่งศักดิ์สิทธิ์อันนั้นได้
เฝ้าอยู่ในใจเสมอที่จะช่วยชีวิตทั้งหลายให้พ้นจากทุกข์ ได้ขอลาต่อ
เรากลับเข้าไปในราชอาณาจักรของพระองค์ เราได้มีใจยินดียอมอนุญาต
ให้เขากลับเข้าไป เราขอให้พระองค์ปกครองบำรุงให้มีร่มเงาโดยอำนาจ
ความยุติธรรมแลความกรุณาของพระองค์แก่สังฆราชบิชอปซึ่งเป็นที่
นับถือทั้งสองนี้จากความถุຍຍาเกลี่ยคชังของคนชั่วใจบาป แลความ
ศุหมั่นศุกจากศัตรูของสังฆราชทั้งสองนี้ด้วย

สังฆราชนี้จะได้นำบรรณาการของบางสิ่งจากเราถวายพระองค์ แต่
ของเหล่านี้ไม่ได้เป็นราคามาก แต่เราขอให้พระองค์ทรงรับไว้เหมือน
เป็นพยานแห่งน้ำใจที่เที่ยงแท้ของเรา แลความนับถืออันใหญ่
ซึ่งเราได้มีแก่พระองค์ สังฆราชนี้จะได้ทูลให้พระองค์ทราบว่าเราได้
อ้อนวอนแต่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าซึ่งมีอำนาจใหญ่ไม่มีที่เปรียบทั้งกลางคืนแลกลาง
วัน แลในเวลาเดี๋ยวนั้นด้วยโดยน้ำใจของเรา ให้ทรงพระกรุณาเข้าทิพยา
นภาพแก่พระองค์ให้มีความสว่างในความจริง แลด้วยการอันเมื่อ
พระองค์เสวยศิริราชสมบัติในพิภพโดยนานแล้ว ให้ท่านเรียกพระองค์
กลับขึ้นไปเสวยศิริราชสมบัติไปสวรรคตในนบนเทอญ

พระราชสาส์นนี้นำมาแต่กรุงโรม วันที่ ๒๕ เดือนออกตุศัก
ในรัชสมัยกฤษศคักราช ๑๖๖๘ ปี ตรงกับรัชสมัยจุลศักราช ๑๓๓๑ ปี

ในจดหมายเหตุนั้น บิชอป ออฟ เซลิโอ โปลิค ได้เข้ามาถึงกรุง
 ในขัณฑ์ศักราช ๑๖๘๒ ทรงกษัตริย์ศักราช ๑๐๕๔ แล้วได้ถวายพระ
 ราชสาส์น แลเครื่องราชบรรณาการจากพระเจ้าลุยส์ที่ ๑๔ พระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศส มีความในพระราชสาส์นดังนี้

เจริญทางพระราชไมตรีมายังเจ้าอันประเสริฐสูงสุดมีอำนาจอันยิ่ง
 ใหญ่ เปนมิตรรักใคร่อันดีของเรา ด้วยเราได้ทราบว่าพระองค์ได้โปรด
 รัยบรรดาศักดิ์ของเรามาโดยทางไมตรีที่เขาได้พาศาสนาอันศักดิ์สิทธิ์
 ของเรามาโดยน้ำใจอันร้อน แลเขาได้ตั้งเบ็ดเตล็ดแห่งสัทธรรมแล
 พระกิตติคุณให้แก่ทั่วตลอดอาณาเขตของพระองค์นั้น เรามีความ
 ยินดีด้วยมีโอกาศซึ่งจะแสดงความรู้พระคุณในพระองค์ของเรา โดย
 บิชอป ออฟ เซลิโอ โปลิค ได้กลับไปยังกรุงสยาม แลเขาจะได้ทูล
 ความให้พระองค์ทราบว่าเรามีความขอบพระไทยพระองค์ ที่พระองค์ได้
 โปรดพระราชทานแก่ตัวเรา แลบิชอปเปรี ทัก มีใช้แต่ที่พื้นดินเป็นที่
 อยู่เท่านั้น ได้พระราชทานสิ่งของเครื่องสรรพสัมภาระที่จะสร้างวัด แล
 สร้างเรือนอยู่ด้วย แลคิดว่าสังฆราชเหล่านั้นจะเข้ามาตั้งการสอนศาสนา
 ให้เป็นธรรมเป็นประโยชน์ ลางที่ก็จะต้องอาศัยความยุติธรรมของ
 พระองค์ย่อย ๆ เราจึงได้คิดเห็นควรที่เราขอต่อพระองค์แทนตัวเรา แล
 ชนทั้งปวงที่เป็นสหายของเรากลับมาช่วยในการทนายารุงที่เป็นการดีทุกอย่าง
 แลขอให้พระองค์เห็นแน่ว่า การทนายารุงที่พระองค์ได้โปรดประทานให้
 แก่เราทั้งปวงนั้นจะเป็นที่รักของเรานัก แลเรามีความยินดีที่จะมีชื่อ
 แลแสดงความรฤกคุณพระองค์ของเราด้วย เราขออาราธนาอันนอบน้อมพระ

ผู้เป็นเจ้าของให้ไปรคช่วยทูลบำรุงพระองค์ ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐอันสูงสุด
มีอำนาจอันยิ่งใหญ่ให้ความสุขตลอดกาลที่สถิตเทอญ

(ลงนามเสนาบดี กอลเซอร์ค) (ลงพระนาม ลุยส์)

ในจดหมายเหตุนั้นมีความว่า ในเวลานี้พวกกาทอลิกได้มีประโยชน์
มาก ด้วยเจ้าพระยาวิชาเยนทรราชบีตี่ ซึ่งชื่อว่าคอนสตันไคน์ ฟอลคอน
ไตเลอนยคเป็นที่สมุหนายก ไปรมมีนิศเคอร์ กรุงสยามด้วย ครั้น
มีศฤสศัศักราช ๑๖๘๕ ตรงกับขมจลศักราช ๑๐๔๗ เลขชัฮาลิเออเทอ
เซามอนต์ ไท้เป็นราชทูตจากพระเจ้าลุยส์ ที่ ๑๔ เข้ามาจำเวรญาติทางพระ
ราชไมตรีณกรุงสยาม การททตมานมีประสงค์จะให้พระเจ้าแผ่นดินแล
ชนนางราษฎรเขารัศถศาสนาโรมันกาทอลิก การททตมาซึ่งไต้แปลไว้
ข้างบนนี้แล้ว

ในขมจลศัศักราช ๑๖๘๐ ตรงกับขมจลศักราช ๑๐๓๒ สมเด็จพระ
เจ้าแผ่นดินสยามไต้แต่งทูตออกไปเวรญาติทางพระราชไมตรีณกรุงฝรัง
เศส ครั้งแรกไปโดยทางเคป ฮอฟ คคโฮป ตั้งแต่ออกปากน้ำเจ้า
พระยาไปแล้วก็ไม่ได้ข่าว สูญไปทีเคียว ฯ

จดหมายเหตุของหมอบริตเต

บชวด จุลศักราช ๑๑๕๐ พ.ศ. ๒๓๗๑ ในรัชกาลที่ ๓

๑๗๒๘ สิงหาคม ที่ ๒๓ มีชชันนารี ชื่อ ชาลส์ คุคสตัฟคอน ๑ เอมส์คอม
ลินคน ๑ แรกเข้ามาสอนศาสนาฤคตังลิทธิโปร
เตสตันต์ในกรุงเทพฯ (คุคสตัฟคอนนี้ ที่เรียกใน
หนังสือแสดงกิจจานุกิว่า หมอกิสลีย์)

บมเสงจุลศักราช ๑๑๕๕ พ.ศ. ๒๓๗๖

๑๗๓๓ มีนาคม ที่ ๒๕ มีชชันนารี ชื่อ ยอน เตเลอ โยนส์ เข้ามา
กรุงเทพฯ (คนนี้เรียกในหนังสือแสดงกิจจานุกิ
ว่า หมอยอน อเมริกัน)

บมเม็ยจุลศักราช ๑๑๕๖ พ.ศ. ๒๓๗๗

๑๗๓๔ กรกฎาคม ที่ ๑๘ มีชชันนารี ชื่อ วิลเลียม คีน กัปหมอบริตเต
เข้ามาถึงกรุงเทพฯ
บมแรกพวกมีชชันนารีเอาเครื่องพิมพ์เข้ามา
กรุงเทพฯ

สิงหาคม ที่ ๕ มีชชันนารีแรกเข้าที่นายกลีน (น้องชาย
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ จั) ตั้งโฮสเทลลา
ข้างใต้ท่าวัดเกาะ (หมอบริตเตอธิบายไว้ในตอน

ว่า เมื่อแรกมิชชันนารีเข้ามาตั้งในเมืองไทย ทั้ง
ใจจะมาสอนศาสนาทุกที่แก่พวกจีน ซึ่งเข้ามา
อยู่ในเมืองไทย ด้วยเห็นว่า สอนที่เมืองจีนได้
ผลดี จึงเตรียมหนังสือสอนศาสนาที่พิมพ์ในภาษา
จีนเข้ามา แลมาขออนุญาตต่อรัฐบาลเพื่อจะสอน
ศาสนาแก่พวกจีน เมื่อไปตั้งโสตศาลาที่วัดเกาะ
มิชชันนารีแจกหนังสือสอนศาสนาแก่พวกจีน แล
รักษาไข้เจ็บให้ทั้งจีนแลไทย ๆ ไปรู้จักพวกมิช
ชันนารีด้วยการที่ไปให้รักษาไข้ จึงเรียกบรรดา
มิชชันนารีว่า “หมอ” ทั้งที่เป็นแพทย์แลมิใช่
แพทย์ จึงเรียกกันมาจนตรายเท่าทุกวันนี้)

กันยายน ที่ ๗

ก็บัดนี้เวลเลอ นายเรืออังกฤษ เกิดวิวาทกับ
พระวัดเกาะ เหตุด้วยเข้าไปยิงนกในวัด พระดีเอา
ยาตเจ็บสาหัส

ตุลาคม ที่ ๕

โสตศาลาของพวกมิชชันนารีถูกไล่จากวัด
เกาะเนื่องในเหตุที่ฝรั่งตีพระ ต้องมาอยู่ที่กุฎจีน
(หมอขรรค์เลออธิบายในท่อน ว่าเมื่อแรกมิชชัน
นารีเข้ามาที่ในกรุงเทพฯ มีบ้านฝรั่งแต่ ๒ แห่ง
คือ บ้านชินยอศาลส ซิลโวโร กงสุลไปเขต ไทย
เรียกว่า “ศาลศ” ใต้เป็นขุนนางไทยตำแหน่งที่

หลวงอภิยานิช อยู่ตรงสถานทูตไปๆเกิดทกวินัน
 แห่ง ๑ กับรอเบิต ฮันเตอร์ พ่อค้าอังกฤษ ไทย
 เรียกว่า “หินแตร” พึ่งบญค้าขายอยู่ในสมเด็จ
 เจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงษ์ แต่ยังเป็นเจ้าพระ
 ยาพระคลัง ได้เป็นชนนางไทย ที่หลวงวิเศษ
 พานิช อยู่ที่กกุฉินคน ๓ พวกมิชชันนารีได้
 อาไศรยฝรั่ง ๒ คนนี้ เมื่อโฮสลดศาลาถูกไล่จาก
 วัดเกาะ จึงมาอาไศรยอยู่ที่ริมบ้านหินแตร ต่อ
 มาสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงษ์ ปลุก
 เรือนให้เช่า หมอขบรต์เลจึงย้ายไปอยู่ข้างใต้คลอง
 กกุฉิน)

บรมแมจตุศักราช ๑๑๕๗ พ.ศ. ๒๓๗๘

๑๗๓๕ ตุลาคม

ไทยแรกมีเรือกำปั่นโยอย่างฝรั่ง เรือลำนี้ ๒
 เสาครึ่ง ชื่อ เอวิล หลวงนายสิทธิ (คือ สมเด็จ
 เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ์) ต่อถวาย
 พฤคจิกายนที่ ๑๒ หลวงนายสิทธิชวนหมอขบรต์เล กับมิชชันนารี
 ชื่อ สตีเฟ่นยอนสัน ลงเรือเอวิล ไปเมืองจันทบุรี
 หลวงนายสิทธิเป็นนายเรือไปเอง
 พฤคจิกายนที่ ๒๑ หมอขบรต์เล ฯลฯ ไปถึงจันทบุรี พบเจ้าพระ
 ยาพระคลัง (คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหา
 ประยุรวงษ์) กำลังสร้างเมืองใหม่ เตรียมรบ

กับฉนวน เห็นเรือกำปั่นใบหลวงนายสิทธิกำลังต่อ
อยุ่ที่จันทบุรีอีก ๓ ลำ ๑ ลำ ของเคอเรือลำ ๑ เซลล์
โตเนียลำ ๑ วิกตอริลำ ๑ มีชชันนารีบนสันอยู่
จันทบุรี ๖ เกือบ แต่หมอบริตเลอยู่เกือบ ๑ กลั๊
กรุงเทพฯ ฯ

บวออกจตุศักราช ๑๑๕๘ พ.ศ. ๒๓๗๕

๑๘๓๖ มีนาคม ที่ ๒๖

มิถุนายน

กำปั่นไฟเรือรบอเมริกัน ชื่อ ชัคอกลำ ๑ เอน
เตอไปรส์ลำ ๑ มาทอดสันดอน เขตมอนค็รือเบิต
ทตอเมริกันนำหนังสือสัญญามาแลกเปลี่ยน

มิชชันนารี ชื่อ รบีนสัน แรกตั้งเครื่อง
พิมพ์พิมพ์อักษรไทย ในกรุงเป็นครั้งแรก

(ทราบว่าตัวพิมพ์อักษรไทยนั้น อิงฤษ ชื่อ
นายพันโทโล เป็นผู้เริ่มคิดขึ้น ด้วยรัฐบาลอึง
ฤษที่อินเดีให้แต่งไวยากรณ์ภาษาไทย แต่เมื่อ
ในรัชกาลที่ ๒ ตัวพิมพ์นั้นหล่อที่เมืองบังกะหล่า
แล้วส่งมาไว้ที่เมืองสิงคโปร์ มีชชันนารีโยนส์
ได้คำแปลคัมภีร์ใหม่สาสนาฤศตั้งเป็นภาษาไทย
ซึ่งมิชชันนารีแต่ก่อนได้ทำไว้ ยังต้องเอาออก
ไปพิมพ์ที่เมืองสิงคโปร์ ต่อเมื่อพวกมิชชันนารี
ตกลงกันจะเข้ามาตั้ง เป็นหลักแหล่งในเมืองไทย
จึงรับซื้อตัวพิมพ์อักษรไทยเอาเข้ามากรุงเทพ ฯ)

ตุลาคม ที่ ๑๘ สมเด็จพระอรรคมเหษีในรัชกาลที่ล่วงแล้ว
(คือ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา) สวรรคต

๑๘๓๗ มกราคม ที่ ๑๓ ฉลองวชิ เจ้าพระยาพระคลัง (คือ วิชา
ประยูรวงษ์) ในงานฉลองนี้ ขึ้นใหญ่ (ทำไฟ
พระเนียง) แดก ถูกคนตายหลายคน หมอบรัดเล
คัดแซนพระองค์ ๑ ที่ถูกขนแตก ว่าได้ทำการ
ตัดผ่าอย่างฝรั่งเป็นครั้งแรกในเมืองไทย

ประกาศจุลศักราช ๑๑๕๕ พ.ศ. ๒๓๘๐

เมษายน ที่ ๒๐ ไฟไหม้ที่ไทรทลำเพ็ง

ธันวาคม ที่ ๒๐ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรับสั่ง
ให้หมอลวงไปหัดปลุกทรมิคม ที่พวกมิชชันนารี
(เรื่องนี้หมอบรัดเลอธิบายไว้ในตอนที่ ๒ ว่าพวก
หมอมิชชันนารีได้พยายามปลุกทรมิคมมาหลาย
ปี ใช้พันธุ์จากสัตตาทังาม แต่ไม่มีใครเชื่อ
จนพวก มิชชันนารีปลุกลกของตนเองเป็นตัวอย่าง
คนอื่นจึงเชื่อ ว่าปลุกได้จริง พระบาทสมเด็จพระ
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบวิธีปลุกทรมิคม
แล้วตั้งพระราชประสงค์จะให้ปลุกไทยนานอยู่แล้ว
ครั้นทรงทราบว่าหมอมิชชันนารีปลุกได้จริง จึง
มีรับสั่งให้หมอลวงไปหัด)

ปีจอจุลศักราช ๑๒๐๐ พ.ศ. ๒๓๘๑

๑๘๓๘ กุมภาพันธ์ ๘ หมอริเชอตัน อังกฤษ เต้นบกเข้ามาจากเมือง
เมาระลำเลิง มาถึงกรุงเทพ ฯ (เรื่องนี้มีใน
จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ)

กุมภาพันธ์ ๒๘ มีชชันนารี รอบินสัน กัยเตรชี่ พาครอบครัว
ไปอยู่อย่างหิน (เข้าใจว่าแรกฝรั่งไปตาก
อากาศรักษาตัวที่อย่างหิน)

มีนาคม ไทยยกกองทัพเรือลงไปเมืองสงขลา (คือ
กองทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราชพิไชยญาติ แต่
ยังเป็นพระยาศรีพิพัฒน์ คราวที่หลวงอุดม
สมบัติจดหมายเหตุ)

ปีกัญจจุลศักราช ๑๒๐๑ พ.ศ. ๒๓๘๒

มีนาคม ๓๓ แผ่นดินไหว ๓ ครั้ง ถึงน้ำในแม่น้ำลำคลอง
กระฉอน ต้นเค็มไหวในเมืองพม่า

มีนาคม ๒๗ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราช
ทานบำเหน็จแก่หมอลวงแลหมอบริคเเล ที่ได้
ปลุกทรพิกัม (ว่าพระราชทานแต่คนละ ๕๐๐
บาทลงมาจนถึง ๒๐๐ บาท)

เมษายน ๒๗ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้
ประกาศห้ามสูบฝิ่นแลค้าฝิ่น หมายประกาศนี้

ให้พิมพ์ที่โรงพิมพ์มิชชันนารี ๙๐๐๐ ฉบับ เป็นหมาย
ประกาศฉบับแรกที่รัฐบาลให้พิมพ์

๑๙๕๐ มกราคมที่ ๓

นายเซสตี คัสเวล มิชชันนารีอเมริกันเข้ามา
ถึง (คนนี้ได้เป็นครูสอนภาษาอังกฤษถวายพระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังทรง
ผนวชอยู่ในกรุงไค้ ๙ ปี ตายเมื่อ ค.ศ. ๑๘๕๙
เรียกในหนังสือแสดงกิจจานุกิว่าหมอกักคเวน)

มกราคม ที่ ๓๐

หมอบริติเล แรกปลูกทรีพีคมีในกรุงเทพฯ
ด้วยพันธุ์ที่ได้มาจากอเมริกาเป็นครั้งแรก
บิณฑุกุลศักราช ๑๒๐๓ พ.ศ. ๒๓๘๔

ตุลาคม ที่ ๑๗

พวกมิชชันนารีอเมริกันเพิ่มเติมกันเข้ามาเป็น
ครั้งเป็นคราว มีรวมกันอยู่ในกรุงเทพฯ ทั้งบุตร
ภรรยา ๒๕ คน
บิณฑุกุลศักราช ๑๒๐๓ พ.ศ. ๒๓๘๕

๑๙๕๑ ตุลาคม

โรงพิมพ์มิชชันนารีหล่อตัวพิมพ์อักษรไทยได้
เองเป็นครั้งแรก
บิณฑุกุลศักราช ๑๒๐๔ พ.ศ. ๒๓๘๕

๑๙๕๒ ธันวาคม

เล่ากฏแลต่นกันเ็นพวกไทยว่า พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กรวคนทรีแยก

หนังสือสอนศาสนาของพวกเขามิชชันนารี พวกนี้
ทำลายหนังสือที่ขโมยไปจากพวกมิชชันนารีเสียมาก
ภายหลังปรากฏว่า เขาได้รู้ว่อย่างที่ไม่

ธันวาคม ที่ ๕

เกิดโรคไข้ทรพิษมี คนมาขอให้มิชชันนารี
ปลูก มิชชันนารีไม่มีพันธของผลที่เคยได้มาจาก
อเมริกา ต้องเอาหนองผลคาตปลูกลูกของตนเอง
ก่อนแล้วปลูกให้ผู้อื่น มีตายบ้าง

๑๘๔๓ มกราคม ที่ ๑๒

มิชชันนารีพิมพ์ปฏิทินภาษาไทย ครั้งแรก
ปีเถาะจุลศักราช ๑๒๐๕ พ.ศ. ๒๓๘๖

พฤศจิกายน ที่ ๑๘

นายยอน ฮัลเสต ชันคเลอ มิชชันนารีเข้ามา
ถึง (คนไทยเรียกว่า หมอจันคเล)

มีนาคม ที่ ๔

เห็นดาวหางเอลกี้ เห็นอยู่ในกรุงเทพ ฯ ลัก
เดือน ๑ คนตนกัน

๑๘๔๔ มกราคม ที่ ๑๓

เรือกำปั่นไฟ ชื่อ เฮกสเปรต ขึ้นมาถึง
กรุงเทพ ฯ เป็นเรือกำปั่นไฟลำแรกที่ไ้เห็นในแม่
น้ำเจ้าพระยา

มีนาคม ที่ ๑๓

ไฟไหม้ที่วัดเลียบ

มีนาคม ที่ ๑๕

ไฟไหม้ที่วัดแจ้ง

ปีมโรงจุลศักราช ๑๒๐๖ พ.ศ. ๒๓๘๗

มีนาคม ที่ ๒๘

ชนนางผู้ใหญ่ในกรมฯ คน ๑ อายุ ๗๓ เป็น
ต่อตามีตมาช้านาน หมอวรคเลดักข้อ กลยแล
เห็นได้

เมษายน

เข้าแพง เข้าสารราคาถึงชะบาท

กรกฎาคม ที่ ๕

พวกมิชชันนารีทำหนังสือพิมพ์ข่าวออกเป็น

สิงหาคม ที่ ๕

ภาษาไทยครั้งแรก เรียกชื่อข่างกอกกริโคเคอ

เริ่มปลูกทอพิศมีอีกครั้ง ๑ ต้องหยุดมาตั้ง ๕
ปี เพราะขาดพันธุ์หนอง

บมเม็ยจุลศักราช ๑๒๐๘ พ.ศ. ๒๓๘๕

๑๘๕๖ เมษายน ที่ ๑๓

ไต้พันธุ์หนองมาจากเมืองขอสตัน ไต้ลงมือ
ปลูกทอพิศมีซึ่งหยุดมาปี ๑ ปลูกคราวนี้เป็นครั้ง
ที่ ๓

๑๘๕๗ มีนาคม

พวกจีนจลาจลที่ทำจีน

มีนาคม ที่ ๒๒

นายสตีเฟ่น มัตตุน มิชชันนารีกับหมอแซมยวล
เฮาส์ หมอในพวกมิชชันนารี เข้ามาตั้ง (ไทย
เรียกกันว่า หมอมะตุน หมอเฮ้า)

บวอจจุลศักราช ๑๒๑๐ พ.ศ. ๒๓๙๑

๑๘๕๘ มกราคม ที่ ๑๗

นายแซมยวล สมิท มิชชันนารีเข้ามาตั้ง
(คนนี้ คือ หมอสมิท ที่ข่างคอแหลม)

ปรกาจุลศักราช ๑๒๑๑ พ.ศ. ๒๓๙๒

กรกฎาคม

เกิดอหิวาตกะโรค

บวอจจุลศักราช ๑๒๑๒ พ.ศ. ๒๓๙๓

๑๘๕๐ มีนาคม ที่ ๒๔ ขาเลสเคีย ทูตอเมริกัน มาขอทำสัญญาใหม่ ไม่สำเร็จ

สิงหาคม ที่ ๒๒ เซอร์ เอมส์ บรุก (ไทยเรียก เข สัปรุข) ทูตอังกฤษมาขอทำสัญญาใหม่ ไม่สำเร็จ

กันยายน พวกไทยที่เป็นลูกจ้างฝรั่ง พากันคิดว่ากริว

ตุลาคม พวกเสมียนแลครุไทยที่ไปทำการก็มีชฉัน นารี ถูกขังหลายคน (เข้าใจว่าจะเป็นคราวนี้ ที่เกิดความ เรืองนายโหมคอมาตยกุลพิมพ์ กฎหมาย)

๑๘๕๑ มกราคม ที่ ๑๕ ไฟไหม้ที่ลำเพ็ง
บุญจตุศักราช ๑๒๑๓ พ.ศ. ๒๓๕๔

เมษายน ที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต
รัชกาล ที่ ๔

พฤษภาคม ที่ ๑๕ บรมราชาภิเศกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พฤษภาคม ที่ ๒๐ เลียบพระนครทางบก

พฤษภาคม ที่ ๒๗ เลียบพระนครทางเรือ

มิถุนายน ที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เลียบพระนครทางบก

กรกฎาคม ที่ ๒๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
 ราชทานพระบรมราชานุญาต ให้พวกมิชชันนารี
 เข้าที่สำหรับทำการ พวกมิชชันนารีหาต่อมา ๒ ปี
 แล้ว ไม่สำเร็จ

สิงหาคม ที่ ๑๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มี
 รัชสั่งไป ยังพวก มิชชันนารี ให้จัดหาหนังสือในพวก
 มิชชันนารีเข้าไปเป็นครูสอนภาษาอังกฤษให้ข้าง
 ใน พวกมิชชันนารีประชุมปรึกษากัน จัดหาหนังสือใน
 มิชชันนารี (๓ พวก ๓ พวกนั้น เพราะสังกัดอยู่
 ในสถานต่างกัน ในอเมริกา คือ สภามิชชันนารีพวก ๑
 สภาฟอเรนมิชชันพวก ๑ สภาเปเรสบีเทอเรียน
 พวก ๑ แต่เป็นอเมริกันเหมือนกันทั้งนั้น) ผลัด
 เปลี่ยนกันเข้าไปสอน อาทิตย์ละ ๒ วัน สอน
 อยู่สัก ๓ ปี จึงได้หยุด

ตุลาคม ที่ ๑๑ กัปตันอิมเป เป็นนายทหารอังกฤษ เดินทาง
 เข้ามาจากเมืองมะละกา เข้ารับราชการเป็น
 ครุฑทหารวังหลวง เป็นครูของครูเล็กครุฑรอบ
 ครูเชิงเล็ง ที่เป็นครุฑทหารเมื่อแรกรัชกาลที่ ๕

๑๘๕๒ กุมภาพันธ์ ที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
 ราชทาน พระบรมราชานุญาต ให้มิชชันนารีเข้าที่
 หลังขอมวไชยประสิทธิ์ (คือบ้านที่หมอมวยวัดเล

อยู่จนตายเมื่อขงจูลศักราช ๑๒๑๔ พ.ศ. ๒๓๗๕
ค.ศ. ๑๘๗๔)

เมษายน ที่ ๑๕ ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ตุลาคม ที่ ๑๐ สมเด็จพระนาง ไสมนัสสนพระชนม์

ธันวาคม กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เสด็จยกกองทัพ
ไปตีเมืองเชียงตุง
ปีฉลูจตุศักราช ๑๒๑๕ พ.ศ. ๒๓๗๖

๑๘๕๓ มีนาคม ที่ ๑๘ พระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระนาง
ไสมนัส

กรกฎาคม ที่ ๒๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
ราชทานที่ริมแม่น้ำข้างใต้พระนครแห่ง ๑ ให้เป็น
ที่ฝังศพพวกโปรตุเกสตันต์ (ยังฝังศพฝรั่งอยู่น
ทุกวันนี้)

ปีชวดจตุศักราช ๑๒๑๖ พ.ศ. ๒๓๗๗

๑๘๕๔ ธันวาคม ที่ ๔ เบ็ดคลองผดุงกรุงเกษม

ธันวาคม ที่ ๒๕ มีหมายประกาศให้ท่านคอบยตรรพวงมิชชัน
นารี ที่จะออกไปหัวเมืองทางทะเล พวกลูกจ้าง
ของมิชชันนารีพากันตกใจมาก

๑๘๕๕ กุมภาพันธ์ ที่ ๒๒ นายมัว เข้ามาทางกงสุลไปกรุงเทพฯ

ปีเถาะจตุศักราช ๑๒๑๗ พ.ศ. ๒๓๗๘

เมษายน ที่ ๓ เซอร์ยอนเฮาวิง ราชทูตอังกฤษ เข้ามาขอทำ
หนังสือสัญญา

เมษายน ที่ ๓๘ ทำหนังสือสัญญาไทยกับอังกฤษ

เมษายน ที่ ๒๓ เซอร์ยอนเฮาวิงกลับไป

เมษายน ที่ ๒๖ สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงษ์พิราโทย

ตุลาคม ที่ ๒๘ เรือกำปั่นใบของอเมริกัน ชื่อ ลักเนา เข้ามาถึง
เรือพ่อค้าอเมริกันไม่ได้มีเข้ามาถึง ๑๗ ปี

พฤศจิกายน ที่ ๓ พระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระยาบรมมหา
ประยูรวงษ์

พฤศจิกายน ที่ ๘ เรือกลไฟพระที่นั่งลำแรกทำสำเร็จ เรือลำนี้
ชื่อ รอยแผล ชิต (สยามอรสุมพล) พระนายไวย
(คือ เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์) เป็นนางงาน
หมอนินคเลเป็นผู้จัดการ

พฤศจิกายน ที่ ๓๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ประพาศด้วยเรือพระที่นั่งกลไฟลำใหม่

๑๘๕๖ มกราคม ที่ ๖ เรือรบอังกฤษ ชื่อ สวเรน นายเรือ ชื่อ
ยอนริชาตส์ มาถึงปากน้ำ โดยได้รับอนุญาต
ให้ลงมือทำแผนที่ทะเลอ่าวสยาม

กุมภาพันธ์ ที่ ๑๔ เจ้าจอมมารดา (ปราง) ของกรมหลวงวงษา
วิราชสนิท ถึงอนิจกรรม

มีนาคม ที่ ๑๗ นายแฮร์รี่ ปากส์ มาถึงภรรยา นำสัญญา
อังกฤษเข้ามาแลก

เมษายน ที่ ๕

แลกหนังสือสัญญาไทยกับอังกฤษ

ปีมโรงจุลศักราช ๑๒๑๘ พ.ศ. ๒๓๕๕

เมษายน ที่ ๒๑

กัปตัน เทาน์เซนค์ แฮร์ลิส ทูตอเมริกันเข้า

มาขอทำสัญญา

พฤษภาคม ที่ ๑๕

นายแฮร์ ปากส์ กัษกรรยากลับไป

พฤษภาคม ที่ ๒๘

ทำหนังสือสัญญาไทยกับยูไนต์ดิสเตค อเมริกา หมอมัตตูน มิซชันนารีอเมริกันได้เป็นกงสุลคนแรก

พฤษภาคม ที่ ๓๑

กัปตัน เทาน์เซนค์แฮร์ลิส ทูตอเมริกันกลับ

มิถุนายน ที่ ๓๐

นายฮิลเลีย กงสุลอังกฤษคนแรก เข้ามาถึง

กรกฎาคม ที่ ๑๕

มองสิเออ มองติคินี ราชทูตฝรั่งเศสเข้ามา

ขอทำหนังสือสัญญา

สิงหาคม ที่ ๑๖

ทำหนังสือสัญญาไทยกับฝรั่งเศส

กันยายน

มองสิเออ มองติคินี ราชทูตฝรั่งเศสกลับ

ตุลาคม ที่ ๑๘

นายฮิลเลีย กงสุลอังกฤษช่วยเป็นอธิบดี

แก้กรรม

๑๘๕๗ มกราคม ที่ ๑

มีเรื่องกำนันพ่อค้าทอดอยู่ในแม่น้ำถึง ๖๐ ลำ เพราะเหตุที่ได้ทำหนังสือสัญญากับต่างประเทศ การค้าขายเจริญขึ้นรวดเร็ว ไม่เคยมีเหมือนเช่นนี้มาแต่ก่อน

มีนาคม

นายวิลคิล ผู้รั้งกงสุลอังกฤษกับภรรยา เข้า
มาถึง

บมเสงจุลศักราช ๑๒๑๕ พ.ศ. ๒๔๐๐

มิถุนายน ที่ ๓

คอกเตอ บริษัทเล ทูต นำสัญญาทำกับอเมริกัน
เข้ามาแลกเปลี่ยน

มิถุนายน ที่ ๑๕

คอกเตอ บริษัทเล ทูต กลับไป

มิถุนายน ที่ ๒๕

ราชทูตไทย (คราวพระยามนตรีสุริยวงษ์)
ออกไปเมืองอังกฤษ

พฤศจิกายน ที่ ๑๗

นายเซอร์เดย์ เข้ามารังการกงสุลฝรั่งเศส

ธันวาคม ที่ ๘

เซอร์ รอเบิต จอมเบ็ค กงสุลอังกฤษเข้า
มาถึง

๑๗๕๗ กุมภาพันธ์ ที่ ๘

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติพิราไลย
บมเม็ยจุลศักราช ๑๒๒๐ พ.ศ. ๒๔๐๑

๑๗๕๘ มกราคม ที่ ๒๓

เจ้าเมืองหมาเก๊า เข้ามาถึง เพื่อจะขอทำ
หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับยุโรป

กุมภาพันธ์

ทำหนังสือสัญญาในระหว่างไทยกับยุโรป
บมแมจุลศักราช ๑๒๒๑ พ.ศ. ๒๔๐๒

พฤษภาคม ที่ ๗

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
ราชทานเลี้ยงฝรั่งที่พระที่นั่งใหม่ (คือ หมู่อภิเนาว์)

นิเวศน์ ที่ทรงสร้างตอนหลังพระที่นั่งสุทไธสวรรย์)

สิงหาคม ที่ ๒

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ประพาสเมืองวันตก กระบวนเรือตามเสด็จมาก
แต่เรือไฟถึง ๖ ฤๅ ๘ ลำ

ธันวาคม ที่ ๑๒

เซอร์ รอเบิต จอมเบ็ค กงสุลอังกฤษไต้หวัน
อนุญาตให้ขึ้นไปเมืองเซียงใหม่ แล้วเดินทางบก
ออกไปเมืองเมาะลำเลิง

๑๘๖๐ มีนาคม ที่ ๑๓

ช่างกลอังกฤษ ชื่อ ชาลส์ วิกส์ส ซึ่งเรือ
เข้ามาตั้งเครื่องโรงกระสาปน์ ตกน้ำตาย

กุมภาพันธ์ ที่ ๒๖

หมอนักเลซึ่งไปเป็นผู้รับกงสุลอเมริกัน กลับ
ออกไปอเมริกา

บ๊วอกจุลศักราช ๑๒๒๒ พ.ศ. ๒๔๐๓

มีนาคม ที่ ๒๗

เกิดอหิวาตกโรค

เมษายน ที่ ๕

ซึกพระศพกรมสมเด็จพระเทศาภิกร

เมษายน ที่ ๒๖

เซอร์ รอเบิต จอมเบ็ค กงสุลอังกฤษ
กลับมาถึง

พฤษภาคม ที่ ๑๐

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
เมืองเพชรบุรี เป็นครั้งที่ ๒ ในชั้น ไปทอด
พระเนตรการสร้างพระราชวังบนยอดเขา

มิถุนายน ที่ ๑๓

ช่างเผือกมาถึงจากเมืองนครราชสีมา

มิถุนายน ที่ ๒๒

แห่พระไปเมืองเพชรบุรี

มิถุนายน ที่ ๒๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
เมืองเพชรบุรีครั้งที่ ๓

ตุลาคม ที่ ๑๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
พระชันษา ๕๖ พระราชทานเลี้ยงฝรั่งที่พระที่นั่ง
ใหม่ รุ่งชนเสด็จเมืองเพชรบุรี

พฤศจิกายน ที่ ๑๘ ตองเกอรฺ์ เกอเทียส ราชทูตชอลันดาเข้า
มาขอทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี

ธันวาคม ที่ ๑๗ ทำหนังสือสัญญาระหว่างไทยกับชอลันดา

ธันวาคม ที่ ๒๓ ราชทูตชอลันดากลับไป

๑๘๖๑ กุมภาพันธ์ ที่ ๑๗ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
พระพทยาบาท

กุมภาพันธ์ ที่ ๒๗ ไฟไหม้ที่ข้างวัดหงษ์

มีนาคม ที่ ๑ ช้างเผือกที่ใต้ใหม่ล้มที่ (เขาแก้ว)

บรรจาชูลศักราช ๑๒๒๓ พ.ศ. ๒๔๐๔

มีนาคม ที่ ๑๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรด
ให้พิมพ์ยัติน ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเป็น
ครั้งแรก

มีนาคม ที่ ๒๓ ราชทูตไทย (คราวพระยาศรีพิพัฒน์) ไป
เมืองฝรั่งเศส

เมษายน ที่ ๑๓ ฝรั่งประชุมกันที่สถานกงสุลอังกฤษ เพื่อ

จะทำเรื่องราวถวาย ขอพระราชทานที่สร้างโรง
สวดของพวกคฤศคัง ฝ่ายโปรเตสตันต์

พฤษภาคม ที่ ๘ พระราชทานที่ให้สร้างโรงสวด ฯ (อยู่ริม
แม่น้ำในบริเวณข้างใต้ข้างกอกตอกเทียบวัน)

พฤษภาคม ที่ ๑๖ อเมริกันคน ๑ ชื่อ เรคแมน พยายามจะฆ่า
หมอนักเลงงสุลอเมริกัน กับนายมิลเลอ

มิถุนายน ที่ ๑๕ หมอขบริศ เลขช้อกรวมสิทธิหนังสือนิราศลอน
ดอน มาจากหม่อมราโชไทย (ม.ร.ว. กระจ่าง
อักษรารณกรเทพ ฯ นับเป็นการขายกรวมสิทธิ
หนังสือกันครั้งแรกในเมืองไทย)

มิถุนายน กรมหลวงสรรพคดีปรัชชา สิ้นพระชนม์
กรกฎาคม ที่ ๔ เห็นดาวหาง

กรกฎาคม ที่ ๑๗ เจ้าพระยาศรีสวัสดิ์พงษ์ ไปเมืองสิงคโปร์ มีเรือ
ไฟที่ต่อในเมืองไทย ลงไปส่งที่ปากน้ำถึง ๗ ลำ
(คราวนี้กรมหมื่นวิเศษนารถ แลพระองค์เจ้า
คัคณางค์ยศเสก็ไปด้วย)

สิงหาคม ที่ ๑๗ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ประชวรอัมพาศ
เขียงซ้าย

สิงหาคม ที่ ๑๘ เจ้าพระยาศรีสวัสดิ์พงษ์ กลับจากไปตรวจการ
เมืองสิงคโปร์ เมืองมละกา เมืองบังก มาถึง
กรุงเทพ ฯ

สิงหาคม

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
พระกรุณาโปรดให้สร้างถนนใหม่ (คือ ถนน
เจริญกรุง) ผ่านไปข้างหลังบ้านฝรั่ง

กันยายน ที่ ๘

สมเด็จพระอรรคมเหษี (คือ สมเด็จพระ
เทพศิรินทราวรมราชินี) สวรรคต ตามสถาน
กงสุลแลเรือกำปั่นลคองไว้ทุกขั้มค

ตุลาคม ที่ ๑๘

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
พระชัชฌิมา ๕๗ พระราชทานเลี้ยงฝรั่งในพระราชวัง

ตุลาคม ที่ ๒๘

เจ้าฟ้าอิศราพงษ์ สิ้นพระชนม์

พฤศจิกายน ที่ ๖

เจ้าจอมมารดาแพ พระสนมเอกถึงอสัญกรรม
เนื่องต่อประสูติพระเจ้าลูกเธอ

พฤศจิกายน ที่ ๖

แรกพิมพ์นิราศลอนดอนของหม่อมมาโชไทย
ออกจำหน่าย

พฤศจิกายน ที่ ๑๒

ท้าวพระพุมเข้าทวงพระอาทิศย์ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทอดพระเนตร
ที่เขาวังเมืองเพชรบุรี

ธันวาคม ที่ ๑๐

ราชทูตไทยที่ไปเมืองฝรั่งเศสกลับมาถึง

ธันวาคม ที่ ๑๒

คอนตอเอยเลนบุรี ราชทูตปรุสเซีย เข้ามา
ขอทำสัญญาทางพระราชไมตรี

ธันวาคม ที่ ๒๓

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
ราชทานเงินพระคลังข้างที่ ๓๐๐๐ เหริยญ ให้
ส่งไปยังหม่อมแคสเวล ซึ่งเป็นหม้าย ของ

๑๘

หมอบแคสเวล ผู้เป็นครูสอนภาษาอังกฤษถวาย
แต่เมื่อยังทรงผนวช ข้อที่ทรงรบกวนถึงคุณ
ประการนี้ ฝรั่งเศสสรรเสริญมาก

๑๘๖๒ กุมภาพันธ์ ๓ นายเวสเทอเวลต เข้ามาถึง เข้ารับการกงสุล
อเมริกัน แทนนายจันคเล

กุมภาพันธ์ ๗ คอนต์ เฮยเดินบวร์ค ราชทูตปรัสเซีย ทำ
หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับไทย

กุมภาพันธ์ ๑๖ กรมหมื่นเชษฐาธิเบนทร์ สิ้นพระชนม์

กุมภาพันธ์ ๑๘ คอนต์ เฮยเดินบวร์ค ราชทูตปรัสเซียกลับไป
มีนาคม ๓๓ นายอเล็กซานเคอ ลูทอน นำหนังสือสัญญา
มาแลกเปลี่ยน

มีนาคม ๑๖ เริ่มพิธีโสกันต์ พระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์
บิจอจุลศักราช ๑๒๒๔ พ.ศ. ๒๔๐๕

เมษายน ๑ พระยาพิศาล ชัน ถึงอนิจกรรม

เมษายน ๓ นางลิโอโนเวนส์ ลงมือสอนภาษาอังกฤษ
สมเด็จพระราชโอรส แลพระเจ้าลูกเธอ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (นางลิโอโนเวนส์นั้น
ในวังเรียกกันว่า “ยายแห่ม่ม”)

เมษายน ๑๘ พระราชทานเพลิง พระ ศพสมเด็จพระ อรรค
มเหสี

เมษายน กองโปลิศที่จัดขึ้นใหม่ ลงมือรักษาน้ำที่ตอน
ลำเพ็ง

พฤษภาคม ที่ ๑๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ด้วยเรือกลไฟ กลับมาถึงพระนครจากเมืองเพ็ชร
บุรี เสด็จคราวนี้เฉลิมพระที่ราชมณฑลเกียรติพระ
นครคีรี แลบรรพพระธาตุในพระเจดีย์ศิลาที่ยอด
เขามหาสมณคิ้วย

มิถุนายน ที่ ๒๕ พระสังฆราชปาลกั้ว หัวหน้าขาดหลวงคฤศติง
มรณภาพ

กรกฎาคม ที่ ๘ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท มีงานเฉลิมพระ
ชันษา ๕๔ เลี้ยงฝรั่งที่วัง ในช่ายวันนั้น พวกฝรั่ง
พร้อมกัน ไปจัดการแข่งเรือถวายทอดพระเนตร
ที่น้ำวัง

สิงหาคม ที่ ๗ พวกผู้หญิงฝรั่งนัดฝรั่งประชุมเป็นครั้งแรก ที่
สถานกงสุลอังกฤษ เพื่อปรึกษาจัดการสมาคม
ของพวกฝรั่งที่อยู่ในกรุงเทพฯ

กันยายน ที่ ๓ พระยารวมพงษ์พิพัฒน์ (แย้ม ขุนนาค) ถึง
อนิจกรรม

กันยายน ที่ ๓ หมื่นเห็นดาวหาง

กันยายน ที่ ๘ พวกผู้หญิงฝรั่งนัดประชุมอย่างคราวก่อนที่
สถานกงสุลอเมริกัน

กันยายน ที่ ๑๘ ใช้อัฐิที่ขุดแทนเข็ญ อัฐินี้ไทยทำที่โรงกระสาปน์

ตุลาคม ที่ ๑๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เฉลิม
พระชันษา ๕๘ พระราชทานเลี้ยงฝรั่งตามเคย

๑๘

พฤคจิกายน ที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ
ไปประพาศเมืองลพบุรี กลับมาฉงพระนคร

พฤคจิกายนที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
เรือกลไฟเสด็จไปประพาศอ่างหิน

พฤคจิกายนที่ ๑๘ พวกผู้หญิงฝรั่งมีการประชุมเป็นครั้งที่ ๓ ที่
สถานกงสุลอังกฤษ

พฤคจิกายนที่ ๒๖ พระราชทานเพลิงพระยาวรวงษ์วิวัฒน์

ธันวาคม ที่ ๑๔ กรมหมื่นวิศุฒนาภรณ์ภาธร ล้นพระชนม์

๑๘๖๓ มกราคม ที่ ๓๕ เสร้งงานโสกันต์ พระเจ้าลูกเธอ

มกราคม ที่ ๒๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ด้วยเรือกลไฟไปประพาศเมืองเพชรบุรี

กุมภาพันธ์ ที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
กลับจากเมืองเพชรบุรี

กุมภาพันธ์ที่ ๑๕ มงสิเออ บูล์สะนล กงสุลฝรั่งเศสคนใหม่
เข้ามาฉง

กุมภาพันธ์ที่ ๓๐ กงสุลฝรั่งเศสคนใหม่กับลูกจ้างไทย ๔-๕ คน
ถือมีดไปเทียวตลาคลำเพ็ง ไปลิจัยด้วยไม่รู้ว่
กงสุล เกิดเป็นผลถึงเกลียงกับรัฐบาล ลงปลาย
ตกลงกันเรียบร้อย

กุมภาพันธ์ที่ ๒๐ เรือรบวูเซย์ แรกเข้ามาเมืองไทย ๒ ลำ

ปฏิญญาจุลศักราช ๑๒๒๕ พ.ศ. ๒๔๐๖

- เมษายน ที่ ๒ ช้างเผือกเข้ามาถึงอิกตัว ๑
- เมษายน ที่ ๒๓ เรือรบฝรั่งเศสเข้ามาถึง เชิญเครื่องราชอิศ
ริยาภรณ์ เลยของ คอเนอร์ มาถวาย
- พฤษภาคม ที่ ๓๐ นายพันวิบูล ทูตฝรั่งเศส ถวายเครื่องราช
อิศริยาภรณ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- พฤษภาคม ที่ ๓๓ ถวายเครื่องราชอิศริยาภรณ์ฝรั่งเศส แก่พระ
บาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรเจ้าอยู่หัว
- มิถุนายน ที่ ๓ เรือรบชอลันคามาถึง เชิญพระราชสาส์นแล
เครื่องราชบรรณาการ สมเด็จพระเจ้าวิลเลียมที่ ๓
มาถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- มิถุนายน ที่ ๓๐ ราชทูตชอลันคาเข้าเฝ้า
- มิถุนายน ที่ ๒๖ ผังศพมของลีเอช บูล์สะเนล กงสุลฝรั่งเศส
- กรกฎาคม ที่ ๘ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เสด็จพระชันษา
๕๖ เลียงไต้ประทานพวกรฝรั่งเศส
- กรกฎาคม ที่ ๓๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
เรือกลไฟไปอ่างหิน แล้วเสด็จไปทรงบิณฑกของพระ
ทีฆางพระ
- กรกฎาคม ที่ ๒๐ พวกรฝรั่งเศสไปรเทศตันต์ ประชุมเรียบรายเงิน
สร้างวัดฝรั่งเศสซึ่งยังค้างอยู่สำเร็จได้

- สิงหาคม   เจ้าพระยาตรีสุริยวงษ์ไปด้วยเรือกลไฟไวลันต์
 ล่วงนำไปจัดการรับเสด็จที่เมืองสงขลา
- สิงหาคม ที่ ๒๓   พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว   เสด็จ
 ด้วยเรือกลไฟประพาศเมืองสงขลา
- กันยายน ที่ ๒๐   (เสด็จกลับแล้ว) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ประชวรพระโรคชุกเสียดพระอาการมาก
 ถึงตามหมอฟรัง แต่เมื่อหมอฟรังเข้าไปถึงท้อง
 พระโรง หมอไทยแก้พระอาการหายแล้ว หมอ
 ยรัคเลทกราบว่าตั้งพระโอสถประกอบด้วยกิ่ง
- กันยายน ที่ ๒๒   ไม้ข้าวว่าฝรั่งเคสลดขบไปทำหนังสือสัญญาภัย
 กรุงกัมพูชา
- ตุลาคม ที่ ๑๙   เสด็จมพระชันษา ๕๙ โปรดให้เลี้ยงโต๊ะพระราช
 ทานพวกฝรั่งในพระราชวัง   เลี้ยงที่ใหม่กว้าง
 ขวางดีกว่าแต่ก่อน วันเสด็จมพระชันษาที่ ๑๙ แต่
 เปนวันอาทิตย์จึงโปรดให้เลี้ยงวันนั้น
- ๑๘๖๔ มกราคม ที่ ๒๐   เจ้าพระยานิกรบดินทร   ที่สมุหนายกถึง
 อสัญกรรม
- กุมภาพันธ์ ที่ ๑๖   เริ่มงานพระเมรุสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ   เจ้าฟ้า
 หุฉินจันทรมณฑล
- มีนาคม ที่ ๑๖   เบ็ดถนนทำใหม่ (คือ ถนนเจริญกรุง)
- มีนาคม ที่ ๓๐   เซอร์อเบ็ค จอมเบ็ค กงสุลอังกฤษกลับไปยุโรป

บัพชวดจุลศักราช ๑๒๒๖ พ.ศ. ๒๔๐๗

มิถุนายน ที่ ๑๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ไปรับช้างเผือกที่กรุงเก่า (คือ นางพระยา
ศิริโรจน์)

กรกฎาคม ที่ ๒๗ หนังสือพิมพ์ซอสยามไทมส์ออกครั้งแรก

สิงหาคม ที่ ๒๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
แต่งงานหลานเชอ หม่อมเจ้าชายบงกช ในกรม
หมื่นมเหศวรกับหม่อมเจ้าหญิงจันทร์ ในกรม
หมื่นวิศณนารถ มังงานหลายวัน

สิงหาคม ที่ ๒๗ น้ำในแม่น้ำแดงเหมือนสีขูอยู่ ๓ วัน

ตุลาคม ที่ ๑๗ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
พระชันษา ๖๐ คนทั้งหลายพากันมีความยินดี
แต่งประทีปจตุรพักตอกไม้ไฟ แลมีมโหรีศพหลายวัน
โปรดให้เลี้ยงโต๊ะ พระราชทานฝรั่งที่ในพระบรม
มหาราชวัง กลับได้ความว่ากาญจนาพรพรหม
ด้วยพวกกงสุลรังเกียจ ไม่อยากนั่งโต๊ะกับพวก
พ่อค้า

พฤศจิกายน ที่ ๒๓ มีกำขุ่นพ่อค้าทอดอยู่ในลำแม่น้ำพร้อมกันถึง
๑๐๐ ลำ ไม่เคยมีมากเหมือนอย่างนี้มาแต่ก่อน
เรือเหล่านี้มาขอเข้าสารจะไปยังชายเมืองจีน เป็น
เหตุให้ราคาเข้าสารขึ้นทันที จนถึงเกือบย่นละ

๑๒๐ บาท แลเกินบนละ ๑๒๕ บาท ไม่เคยมีราคา
เท่านี้มาแต่ก่อน

พฤศจิกายน ที่ ๒๕ ประกาศปิดเข้าไม่ไห้บรรทุกออกนอกพระราช
อาณากรรมกำหนดเจ็ดเดือน

๑๘๖๕ มกราคม ที่ ๑๖ เสาร์งานโสกันต์พระเจ้าลูกเธอที่เมืองเพชรบุรี

มกราคม ที่ ๑๖ หนังสือพิมพ์บางกอกวิคเคอ กลั๊บออกใหม่
เดือนละครั้ง

มกราคม ที่ ๒๕ ลงมือห้ามไม่ให้จำหน่ายเข้าออกนอกพระราช
อาณากรรม กำหนด ๗ เดือน

กุมภาพันธ์ ที่ ๑๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ประพาศเมืองกาญจนบุรี

ปณตูลศักราช ๑๒๒๗ พ.ศ. ๒๔๐๘

เมษายน ที่ ๑๗ ไทยเด็กหนังสือสัญญาขั้เขมร แลทำสัญญา
กับฝรั่งเศสด้วยเรื่องเมืองเขมร

พฤษภาคม ที่ ๑ หนังสือพิมพ์บางกอกวิคเคอ พิมพ์สำเนา
หนังสือสัญญา ซึ่งมองสิเออโอบะเรต์กงสุลฝรั่ง
เศสทำกับนายอากรสุวา (โดยพลการ) เกิดปลาท
ใจกันมาก ทั้ง ๒ ฝ่ายก็ไม่ทราบว่หนังสือพิมพ์
ได้สำเนาอย่างไร

กรกฎาคม ที่ ๓๐ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เฉลิมพระชันษา
๕๗ เลียงไ้ะฝรั่ง

กรกฎาคม ที่ ๓๑ ไฟไหม้ที่ตำบลคอกควาย

สิงหาคม ที่ ๒๒ เลิกห้ามเข้าออกจากพระราชอาณาจักร

กันยายน ที่ ๕ มองสิเออ โอยะเรต์ กงสุลฝรั่งเศสไปยุโรป

กันยายน ที่ ๘ นายเยมส์ มกิสัน ฮุก กงสุลอเมริกันมาถึง

ตุลาคม ที่ ๑๕ มองสิเออ กราบีเนต ผู้รั้งกงสุลฝรั่งเศสมาถึง

ตุลาคม ที่ ๑๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เฉลิม

พระชันษา ๖๑ โปรดให้เลียงฝรั่งตามเคย ทรง

ไ้ความรำคาญอีก คราวนี้จ้ะไ้ะเลียง ๒ ไ้ะ

ไ้ะพวกกงสุลนั่งไ้ะ ๑ พวกพ่อค้ำนั่งไ้ะ ๑ พวก

พ่อค้ำว่าเลวไปไม่พอไ้ะ

๑๘๖๖ มกราคม ที่ ๑ วันทันพระราชพิธีโสกันต์ สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ
ลงกรณ สมเด็จพระบรมราชโอรส

มกราคม ที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต
พระชันษา ๕๘

มกราคม ที่ ๑๖ นึ่งหญิงของเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์อสังกรรม
อายุ ๕๗ (ชื่อเจ้าคุณหรั่ง เรียกกันว่า เจ้าคุณน้อย)

มกราคม ที่ ๓๐ เรือรบอังกฤษ ชื่อ โคเคต พาทอมัส ยอช
นอกถ้ เป็นกงสุลเขเนอราลอังกฤษเข้ามาถึง

(นายนอกถ้ คนนี้เดิมเป็นนายทหารอังกฤษ รัย

ราชการอยู่อินเดีย ละคราชการทหารอังกฤษ
มาเมืองไทยเมื่อ ค.ศ. ๑๗๕๑ พระบาทสมเด็จพระ
พระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จ้างไว้เป็นครูทหารวังหน้า
จน ค.ศ. ๑๗๕๗ กลับรับราชการอังกฤษเป็นล่าม
ที่ ๓ ในสถานกงสุล)

กุมภาพันธ์ที่ ๑

หมอมันคเล เข้ารับราชการในรัฐบาลไทย
สำหรับเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ แลเป็นผู้แปล
หนังสืออังกฤษ ของเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์
ปีชวด จุลศักราช ๑๒๒๘ พ.ศ. ๒๔๐๕

มีนาคมที่ ๓๑

เผาศพ (เจ้าคุณหมื่น) น้องหญิงของเจ้าพระยา
ศรีสุริยวงษ์

เมษายนที่ ๓

นายปอล เลสเลอร์ กงสุลปรัสเซีย กลับมาถึง
นายชุต กงสุลอเมริกัน ชายสมัยดีของหมอมันคเล
ที่เป็นกงสุลอยู่ก่อนสำเร็จ (กงสุลชุตคนนี้ แล
เกิดวิวาทกับพวกอเมริกัน)

เมษายนที่ ๑๒

เรือไฟของไทยลำ ๓ ชื่อ สยาม ถึงอัยปางใน
ทะเลระหว่างเมืองเมาะลำเลิง กัยเมืองกาละกัตตา

เมษายนที่ ๒๔

รัฐบาลไทยทำหนังสืออนุญาตให้สร้างสายโทร
เลขแต่เมืองร่างกุ้งผ่านแดนไทยลงมาเมืองสิงค
โปร์ แลมีสายแยกมากรุงเทพ ฯ

ตุลาคม ที่ ๒๕

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
เรือกลไฟพระที่นั่ง (อรรคราชวรเดช) เสด็จไป
ประพาศเมืองพิศณุโลก

ตุลาคม ที่ ๒๖

นาย ร. ศ. สก๊อต นำเครื่องแก๊ส คือ ประทีป
จุดด้วยลม เข้ามาใช้ในกรุงฯ ครั้งแรก

พฤศจิกายน ที่ ๗

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
กลับจากเมืองพิศณุโลก

พฤศจิกายน ที่ ๑๒

นายแคเนียด วินเซอร์ เลขานุการของเจ้า
พระยาพระคลัง กรมของไทยไปตั้งแสตมป์พิพิธภัณฑ
ที่ปารีส กับขนส่งมหาดไทย (พุ่ม คือ เจ้าพระยา
รัตนนิเขตร์ ในรัชกาลที่ ๕

ธันวาคม ที่ ๓๐

พระยาบรมม (คือ เจ้าพระยามหินทร) ข้าราชการ
โรงสีไฟของห้างสก๊อต

ธันวาคม ที่ ๒๔

มองสิเออ โอเบเรต์ กงสูลฝรั่งเศส พ้อง
หมอบริตเตเจ้าของหนังสือพิมพ์บางกอกวิ คอเคอ
หาว่าหมิ่นประมาทโดยกล่าวว่า มองสิเออ โอเบเรต์
ขอให้รัฐบาลไทยเอาเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ออกจาก
อรรคมหาเสนาบดี เรียกค่าทำขวัญจากหมอบ
บริตเต ๑๕๐๐ เหรียญ

๑๘๖๗ มกราคม ที่ ๒

นายร้อยเอิก แบค นายทหารช่างอังกฤษเข้า
มาถึง เพื่อการทำแผนที่เขตรแดนกรุงสยามต่อ
กับเมืองพม่าของอังกฤษ

มกราคม ที่ ๑๖

หนังสือพิมพ์บางกอกกรีคอคเคอ ลงความขอ
ขะมามองลีเออ โอบะเรต์ กงสูลฝรั่งเศส ในเรื่อง
ไต้ล้งพิมพ์ว่าชู้รัฐบาลสยาม อันเป็นเหตุให้
มองลีเออ โอบะเรต์ ฟ้องนั้น

หนังสือพิมพ์บางกอกกรีคอคเคอ ออกคราวหลัง
นี้ ๒ บ มาหยุดเพียงนี้

มกราคม ที่ ๑๗

พระยาสุรวงษ์ไวยวิคมัน เป็นราชทูตออกไป
เมืองฝรั่งเศส (เรื่องกงสูลโอบะเรต์ว่านวยทำ
หนังสือสัญญาเรื่องสุรา)

มกราคม ที่ ๒๕

กรมหมื่นอดิศัยดิศกุลสิ้นพระชนม์

กุมภาพันธ์ ที่ ๒

นายชุต กงสูลอเมริกัน เปิดศาลชำระความ
เรื่องมองลีเออ โอบะเรต์ กงสูลฝรั่งเศส หาว่า
หมอบริคเลหมื่นประมาท ในหนังสือพิมพ์บางกอก
กรีคอคเคอ เรียกค่าทำขวัญ ๓๕๐๐ เหรียญ คดี
เรื่องนนทิลื่อนมา ๒ ครั้ง จำเลยแก้ว่าไม่เป็นหมื่น
ประมาท เพราะลงท่วยมีเหตุอันสมควร ท่วย
ไทยพากันตกใจในเรื่องนี้ อ้างจดหมายของนาง
ลิโอโนเวนส์ ครูสอนหนังสืออังกฤษในพระราชวัง
รับว่าได้ยินไทยโจทก์กันมาก ว่า มองลีเออ โอบ
ะเรต์ ชู้รัฐบาลจริง

ศาลกงสูลอเมริกันตัดสินให้หมอบริคเลแพ้
แต่ยกข้อกรรมว่า เพราะหมอบริคเลลงพิมพ์โดย

เชื่อว่า ความนั้นเป็นความจริง มิได้แก่ง

ประการ ๑ หมอบริกเลเป็นคนชราแลยากจน

ประการ ๑ แลเป็นผู้ที่ได้ทำคุณมาแก่บ้านเมือง

ประการ ๑ จึงปรียให้ทำขวัญเพียง ๓๐๐ เหยียด

กุมภาพันธ์ ที่ ๖

ได้ข่าวว่าเกิดจลาจล ที่กรุงกัมพูชา

กุมภาพันธ์ ที่ ๘

พระยาจุฬาราชมนตรี (น้อย) ถึงอนิจกรรม

กุมภาพันธ์ ที่ ๑๗

พระราชทานเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระ

พระชนเกล้าเจ้าอยู่หัว

กุมภาพันธ์ ที่ ๑๘

ฝรั่งในกรุงเทพฯ เรือรายกันเป็นเงิน ๓๐๐ บาท

ส่งไปให้หมอบริกเล ให้เสี้ยค่าแพ้วความกงสุล

ฝรั่งเศส เป็นการแสดงความสงสาร แลเข้าค้ำ

หมอบริกเล

มีนาคม ที่ ๘

พระราชทานเพลิงพระศพ กรมหมื่นนุคต

รัตนราช

มีนาคม ที่ ๑๕

นายนอกส์ กงสุลอังกฤษไปเมืองนอก (ทาง

นายอาดฆาสเตอ รักษาการแทน)

เมษายน ที่ ๑

หมอแคเนียด แมกกิลวารี มีชชันนารีช

ไปถึงเมืองเชียงใหม่ (มีชชันนารีอเมริกันไปตั้ง

เมืองเชียงใหม่เป็นครั้งแรก)

ปีเถาะจุลศักราช ๑๒๒๕ พ.ศ. ๒๔๑๐

พฤษภาคม ที่ ๒๒

หนังสือพิมพ์สยาม วิกลี มอนิเตอร์ ออก
ครั้งแรก

พฤษภาคม ที่ ๓๐

รวานี นายชุต กงสุลอเมริกัน ออกหนังสือ
รับเงินอยู่ในรอมองอเมริกัน

มิถุนายน ที่ ๒๘

หมอชอลันดา ชื่อ โยเคนสตระกูลเตน (ซึ่ง
เรียกกันภายหลังว่า หมอแก่) เป็นหมอรักษา
ในตาเข้ามาถึง (หมอนี้ได้ผ่าตัดรักษาพระเนตร
กรมหมื่นนรินทร์ภักดี แลผ่าตัดเจ้าพระยา
ทิพากรวงศ์)

กรกฎาคม ที่ ๕

นางลิโอโนเวนส์ กษัตริย์ (คือ นายหลุย
ลิโอโนเวนส์) กลับไปเมืองนอก

กรกฎาคม ที่ ๒๕

กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส สิ้นพระชนม์

กรกฎาคม ที่ ๒๘

มองสิเออ โอบะเวต์ กงสุลฝรั่งเศสไปเมือง
นอก (เลยเสียจริต)

กรกฎาคม ที่ ๓๓

หม่อมราโชไทย (ม. ร. ว. กระต่าย) ถึง
อนิจกรรม

สิงหาคม ที่ ๒๐

โปรดให้หมอจันเคล เป็นครูสอนภาษาอังกฤษ
ถวายสมเด็จพระเจ้าฟ้าหลวงกรม

กันยายน ที่ ๑๘

พระราชทานเพลิงศพ หม่อมราโชไทย
ที่วัดแจ้ง

- กันยายน ที่ ๒๖ พระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ราชทูต กลับมาจาก
เมืองฝรั่งเศส
- ตุลาคม ที่ ๓๐ กรมหมื่นอลงกฎกิประวัติ สิ้นพระชนม์
- พฤศจิกายน ที่ ๕ มองสิเออ เดอ เบลกรด์ ราชทูตฝรั่งเศส
เข้ามาถึง (มาแลกหนังสือสัญญา)
- พฤศจิกายน ที่ ๓๐ ฝรั่งเศส ๒ คน ไปยิงนกในวัดเทวราชกุญชร
ถูกพระดีเจ็บบ่วยสาหัส
- พฤศจิกายน ที่ ๓๒ ทองโยเซ ซอตาไปภูเก็ต เจ้าเมืองหมาเก๊า
เข้ามา
- พฤศจิกายน ที่ ๓๕ เริ่มงานโสกันต์พระเจ้าลูกเธอ ๖ พระองค์ (ที่
จริงเป็น ๒ คราว คือ พระองค์เจ้าคัคณางคยคุณ
พระองค์เจ้าชวลลิต พระองค์เจ้าทวธวิลาภ
งาน ๓ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ พระองค์เจ้า
อรุณวดี พระองค์เจ้าศิริในสมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุน
บำราบปรปักษ์ อีกรงาน ๓ แ่่งงานต่อดีกัน)
- พฤศจิกายน ที่ ๒๓ เจ้าพระยาพระคลัง (คือ เจ้าพระยาทิพ
การวงษ์) แรกจำหน่ายหนังสือแสดงกิจจานุกิจ
ฉบับพิมพ์ด้วยพิมพ์หิน
- พฤศจิกายน ที่ ๒๔ แลกหนังสือสัญญาเรื่องสุรากับฝรั่งเศส เป็น
อันเสรีขอซึ่งถึงเถียงกันมาช้านาน
- ธันวาคม ที่ ๖ เจ้าพระยาภูธราภัย ทำบุญอายุ ๖๐ มีงานใหญ่

- ธันวาคม ที่ ๑๗   เจ้าพระยาพระคลังเปิดตึกอโศกโรยสถานที่อ้าง
 หิน
- ธันวาคม ที่ ๒๓   เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์   ทำบุญอายุ ๖๐ มี
 งานใหญ่
- ธันวาคม ที่ ๒๕   หนังสือพิมพ์สยามวิกัลิมอนิเตอร์   ลงพิมพ์
 ประจานความชั่วร้ายของนายชุต กงสโลอเมริกัน
- ธันวาคม ที่ ๓๐   นายชุต กงสโลอเมริกัน   ขายเลหลังสิ่งของ ๆ
 คน แล้วกลับไปเมืองนอก
- ๑๗๖๘ มกราคม ที่ ๑๓   พระราชทานเพลิงพระศพ   กรมหมื่นอลงกฎ
 กิจปรีชา
- มกราคม ที่ ๑๓   เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์   เลียงโต๊ะพวกกงสุล
 แลชาวต่างประเทศ
- มกราคม ที่ ๑๕   นายร้อยเอกแบ็ค   นายทหารอังกฤษ   ไป
 ทำแผนที่กลับมาถึง
- มกราคม ที่ ๑๘   พระราชทานเพลิงพระศพ   พระองค์เจ้าตารา
 พระมารดาเจ้าฟ้าอิศราพงษ์
- มกราคม ที่ ๒๘   เจ้าพระยาทิพากรวงษ์   จักญ่มืด   กรวยถววย
 บังคมลา ออก จาก ตำแหน่ง   เสนาบดี ว่า การ ต่าง
 ประเทศ   โปรดให้กรมขุนวรจักรธรานุภาพ
 เป็นแทน
- กุมภาพันธ์ ที่ ๒๓   เรือไฟช้อกลาไหม   (ของพระยาภูเก็จ)
 แรกเข้ามาเดินระหว่างกรุงเทพฯ   ทั่ว   กับสิงคโปร์

มีนาคมที่ ๑๐

ฉลองวักขงษ์

มีนาคมที่ ๑๕

เลื่อนกรมสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ ฟ้างกรณ เป็น

กรมชนพินิตประธานารณ

บมโรงจุลศักราช ๑๒๓๐ พ.ศ. ๒๔๑๑

มีนาคมที่ ๒๕

พระราชทานเลี้ยงโต๊ะฝรั่งที่รับราชการ ใน
งานยี่ใหม่

เมษายนที่ ๕

พระยาไทรบุรี (อะหมัก) เข้ามาเฝ้า ฯ

เมษายนที่ ๒๕

โสกันต์พระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ หม่อม
เจ้าหลานเธอองค์ ๓ (สืบได้ความว่าโสกันต์
คราวนี้ พระเจ้าลูกเธอ คือ พระองค์เจ้าเกษม
สันต์โสภาคย์ พระองค์เจ้ากมลาคีเลอสรวิค์ แต่
หลานเธอนั้นเป็น ๓ คือ พระองค์เจ้าพรหมเมศ
ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว กับ
หม่อมเจ้าเจ๊ก หม่อมเจ้าหญิงกลาง ในกรมหมื่น
มเหศวรศิววิลาศ รวม ๕ ด้วยกัน)

เมษายนที่ ๒๙

นายมร ออกจากตำแหน่งกงสุลไปจุเกต
กลับไปเมืองนอก

พฤษภาคมที่ ๑๑

เรือรบฝรั่งเศส ชื่อ เฟริลอง ออกจาก
กรุงเทพฯ ฯ ไปเที่ยวตรวจหาที่สำหรับไทรฝรั่งเศส
จะมาคสรียอชวาคาหมตวง

พฤษภาคมที่ ๒๐

เรือรบ เฟริลอง ตรวจหาที่ได้แล้ว กลับ
มาถึง

- พฤษภาคม ที่ ๒๕ นายร้อยเอก ตักเกอ กัษนายร้อยโทปลัด ไป
ตรวจทำแผนที่ (เขตแดนไทยกับอังกฤษ
ตอนแขวง) เมืองเชียงใหม่ ๘ เดือนกุมภาพันธ์
มิถุนายน ที่ ๘ เรือรบอเมริกัน ชื่อ อนาทิล่า เข้ามาถึง
เป็นเรือรบอเมริกันลำแรกที่ได้อเข้ามาในแม่น้ำ
- มิถุนายน ที่ ๑๗ เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ปลดศพภรรยาสมเด็จ
เจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงษ์คน ๓ ที่วัดคอกไม้
(สืบได้ความว่าชื่อ หม่อมปราง เป็นมารดา
พระยาราชนประพันธ์โต)
- มิถุนายน ที่ ๑๗ ชักธงเยอรมันเหนือ เป็นครั้งแรกในกรุง ฯ
- มิถุนายน ที่ ๒๘ พระยาเทพประชน (คือ เจ้าพระยาภา
ณุวงษ์) เป็นข้าหลวงไประงับวุ่นวายที่เมืองญเก็จ
ทำการสำเร็จกลับเข้ามาถึง
- กรกฎาคม ที่ ๓ ทำหนังสือสัญญาอังกฤษ กำหนดเขต
แดนกรุงสยามกับแดนพม่าของอังกฤษ
- กรกฎาคม ที่ ๑๐ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เสด็จพระชันษา
๖๑ พวกฝรั่งมีแข่งเรือถวายที่ปากน้ำ
- กรกฎาคม ที่ ๒๐ เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ถวายเรือรบสยาม
ปรีดีคัมภีร์ ซึ่งต่อขึ้นใหม่
- กรกฎาคม ที่ ๒๖ มงสิเออ คอรัส กงสุลฝรั่งเศสเข้ามาถึง
- กรกฎาคม ที่ ๒๘ เล็ดกลางทอกพระเนตรเรือสยามปรีดีคัมภีร์ แล
พระราชทานบำเหน็จแก่เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์

สิงหาคม ที่ ๘

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
จากกรุงเทพฯ ไปทอดพระเนตรสุริยอปราคา
หมตดวง (ที่ตำบลหว่ากอ แขวงจังหวัดประจวบ
คีรีขันธ์)

สิงหาคม ที่ ๑๘

มีสุริยอปราคาหมตดวง มีตอยู่ถึง ๖ นาที
กับ ๕๖ วินาที

สิงหาคม ที่ ๑๘

จีนขอเวียดนาม มาเป็นกงสุลเขเนวาลไปภูเก็ต

สิงหาคม ที่ ๒๕

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
กลับจากหว่ากอ

สิงหาคม ที่ ๒๘

หนังสือพิมพ์สยามวิกิลิมอนิเตอร์ หยุดพิมพ์

สิงหาคม ที่ ๓๐

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประชวร
มาหลายวัน เรียกหมอแคมเบล กับหมอบรัดเล
เข้าไปปรึกษาเกี่ยวกับแพทย์หลวง แต่หาได้เข้าไป
ตรวจพระอาการไม่

กันยายน ที่ ๑

ได้ข่าวว่าผู้ที่ไปตามเสด็จกลับมาเป็นไข้ตาย
สัก ๔-๕ คน

กันยายน ที่ ๑

ไฟไหม้ที่ตลาดวัดเกาะ (เนื่องในรุ่งจับฝัน
เดือน)

กันยายน ที่ ๑๒

เรียกหมอแคมเบล แลหมอบรัดเล เข้าไป
ปรึกษาอาการพระประชวร กับแพทย์หลวงอีก

กันยายน ที่ ๑๕

นายฮาลบาสเตอ ผู้แทนกงสุลอังกฤษ เกิด

า
า
า
ม
ก
เว
ร
ภา
ก
ช
ณ
ย
ม
ว
ก
ณ

วิวาทกับเจ้าพระยาศรีวิชัยวงศ์ เรือง (สมบัติ
คนในร่มธงอังกฤษต้อง) ไฟไหม้ที่วัดเกาะ

กันยายน ที่ ๑๕ หมอสมิทออกหนังสือพิมพ์ข่าวรายวัน เรียก
ชื่อ สยามเคิล แอดเวอไตเซอร์

กันยายน ที่ ๑๗ เรียกหมอแคมเบล แลหมอบริตแล เข้าไป
ปลุกษากย์แพทย์หลวงที่ในท้องพระโรง หมอ
แคมเบลไต่เข้าไปตรวจพระอาการ แต่ไม่ได้ทั้ง
พระไอสด

กันยายน ที่ ๒๕ กรมขุนราชสีหวิกรมประจวบไช้ เนิ่งมาแต่
ไปตามเสด็จที่หัวากอ สิ้นพระชนม์

ตุลาคม ที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต
พระชันษาได้ ๖๔ เสด็จราชย์ไต่ ๑๗ ปี สมเด็จพระ
พระราชโอรส เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เสด็จผ่านพิภพ
กรมหมื่นขรรค์ไชยชาญ เป็นพระมหาอุปราช

รัชกาลที่ ๕

ตุลาคม ที่ ๑๓ ออกหมายประกาศ เรียกอัฐิกิยกัน

พฤศจิกายน ที่ ๑๓ บรมราชาภิเศก พระบาทสมเด็จพระปรมินท
รมหาจุฬาลงกรณ์

พฤศจิกายน ที่ ๑๕ เรือรบอังกฤษ ชื่อ สลามิส มาถึง นายพล
เรือเกปเปล ก็ยังงสลุเยเนรล นอกส์ มาด้วย
ในเรือนี้

พฤศจิกายน ที่ ๑๗ แห่เสด็จเลียบพระนคร

พฤศจิกายน ที่ ๒๕

อุปราชาภิเศก กรมพระราชวังบวร ฯ

ธันวาคม ที่ ๖

เจ้าพระยาภาณุรักษ์ ทำบุญอายุ ๖๑

ธันวาคม ที่ ๘

ไฟไหม้ ที่บ้านหม้อ

ธันวาคม ที่ ๒๓

เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ทำบุญอายุ ๖๑ พวกฝรั่ง
เข้ากันทำของตั้งกลางโต๊ะ เป็นรูปประกาศการเงิน
ให้เป็นของขวัญ

๑๘๖๘ มกราคม ที่ ๑

หมอสมีทออกหนังสือพิมพ์ ชื่อ สยาม เรโ
ลิตอรี

มกราคม ที่ ๑๘

เบ็ดคลองยี่สาน (แต่สมุทสงครามไปเพ็ชร
บุรี)

กุมภาพันธ์ ที่ ๑๓

กรมพระราชวัง ฯ เสด็จไป (ทราบข้อม)
เมืองจันทบุรี ๑๒ วัน กลับมาถึงกรุงเทพฯ

กุมภาพันธ์ ที่ ๒๑

พระราชทานเพลิงพระศพกรมขุนราชสีหวิกรม
ทิวตแจ่ง

มีนาคม ที่ ๖

ผู้ร้ายฆ่าพระธรรมเจดีย์ อายุ ๘๗ ปี ที่
วัดโพธิ์

เมษายน ที่ ๑๓

เรือสยามปรลัตัมภ์ ไปเมืองตรังگانู (กลับ
วันที่ ๒๕)

ปมเสง จุลศักราช ๑๒๓๑ พ.ศ. ๒๔๑๒

เมษายน ที่ ๒๘

เรือรบออสเตรเลีย ชื่อ ทองนา พาราชทต
ออสเตรเลียมาขอทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี

เมษายน ที่ ๒๘ รัชพระราชนัดดา สมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย
มีมาถวายสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ วิก
ตอเรีย รัชพระราชนัดดา จักอย่างใหม่ (เล็กแท้)

พฤษภาคม ที่ ๕ บารอน แอนทอนี เปทส์ ราชทูตออสเตรีย
เข้าเฝ้า ฯ

พฤษภาคม ที่ ๑๓ ประหารชีวิตผู้ร้ายที่ฆ่าพระบรมเจ้ายศ ๕ คน

พฤษภาคม ที่ ๑๗ ทำหนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับออสเตรีย
เทวีย

มิถุนายน ที่ ๑๘ ประหารชีวิตอ้ายนาก อ้ายกล่อม ผู้ร้ายฆ่า
กัปตันสมิท

มิถุนายน ที่ ๒๗ ประกาศตั้งเจ้าพระยาตรีสุริยวงษ์ เป็นผู้
สำเร็จราชการแผ่นดิน พร้อมกับตั้งเจ้าพระยา
ทิพากรวงษ์ สำเร็จราชการต่างประเทศ พระยา
สุรวงษ์ไวยวัฒน์ เป็นเจ้าพระยาที่สมุหพระ
กลาโหม พระยาเทพประสุน เป็นเจ้าพระยา
ภาณุวงษ์ ว่าการต่างประเทศ

กรกฎาคม ที่ ๕ พระราชทานเพลิงพระศพกรมหมื่นอมรมนตรี

กรกฎาคม ที่ ๒๘ จับแผ่นดินโตที่เรือใบอังกฤษชื่อควินส์แลนด์
ผืนตึก ๔๐๐ ก้อน ผืนสัก ๕๘๐๐ ตำลึง

สิงหาคม ที่ ๒๐ หมอสมิทออกหนังสือพิมพ์ สยาม วิกตี แอด

เวอโตเซออีก หนังสือพิมพ์ออกแล้วต้องหยุด
มา ๓ คราว

กันยายน ที่ ๓ รัชพระราชสาส์น สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ปรุส
เซียแทนสมาคมเยอรมันฝ่ายเหนือ

กันยายน ที่ ๗ เรือสยามฯ ไปเมืองตรังงานอีก

กันยายน ที่ ๑๒ พระเจ้าเซียงใหม่กาวิโลรสสุริยวงษ์ ประหาร
ชีวิตคราวที่เขารัดเสีย ๒ คน พวกมิชชันนารี
ตกใจกันมาก

กันยายน ที่ ๑๔ พระพิมพ์ธรรม (ขัม) วัดโพธิ์มรดกภาพ

กันยายน ที่ ๒๐ เจ้าพระยาภาณุวงษ์เลี้ยงโต๊ะกงสุลแลฝรั่งอื่น
(ในงานเฉลิมพระชันษา)

กันยายน ที่ ๒๓ รัชพระราชสาส์น สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินไป
เกต

กันยายน ที่ ๒๗ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินเลี้ยงโต๊ะกงสุลแล
ฝรั่งอื่น

กันยายน ที่ ๒๘ เจ้าพระยาพลเทพ (หลง) ถึงอสังกรรม

กันยายน ที่ ๓๐ นายพล ป่าทริช กงสุลอเมริกันเข้ามาถึง

ตุลาคม ที่ ๑๗ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เสด็จขึ้นไปประ
ทานกฐินเมืองพิศณุโลก

ตุลาคม ที่ ๒๐ นายพล ป่าทริช ถวายอักษรสาส์นของประ
ธานาธิบดีในเทศเสกต อเมริกา

ตุลาคม ที่ ๒๐

จับฉลากได้ในเรือเจ้าพระยา

เมื่อจับต่อสู้

กันชน

พฤศจิกายน ที่ ๕ พวกมิชชันนารี พร้อมกันแต่งให้นายแมก
คอนลด์กับนายยอช มิชชันนารีขึ้นไปเมือง
เชียงใหม่ เพื่อขึ้นไปเยี่ยมถามข่าวพวกมิชชันนารี
ในเขตที่พระเจ้ากาวิโลรสฆ่าลาวเข้รัก

พฤศจิกายน ที่ ๑๔ มองสิเออ กิลอง เข้ามาเป็นกงสุลฝรั่งเศส

พฤศจิกายน ที่ ๑๕ รัฐบาลให้หลวงพิบูลย์สมบัติขึ้นไปเป็นเพื่อน
มิชชันนารี ๒ คน ที่ไปเชียงใหม่

พฤศจิกายน ที่ ๒๓ ไฟไหม้โรงสีของไทย ที่คลองผดุงกรุงเกษม

พฤศจิกายน ที่ ๒๘ หมอชอลันดา ชื่อ ไฮเคนสตระเวน ทักทายทัก
เจ้าพระยาที่ปากทรงษ์ กลับมาอีกครั้ง ๑

พฤศจิกายน ที่ ๒๘ เสร็จการที่เกกโก๋แย่งกับกงสุลฝรั่งเศสคนใหม่
ในเรื่องกิริยาที่จะเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์น

พฤศจิกายน ที่ ๓๐ กงสุลฝรั่งเศสเข้าเฝ้า ถวายพระราชสาส์น
ของสมเด็จพระเจ้าเอมเปรอนะไปเถียน ที่ ๓

ธันวาคม ที่ ๓๐ กรมพระราชวังบวร ฯ เสด็จไปตรวจหัวเมือง
ชายทะเลตะวันออก ๑๖ วัน กลับมาถึง

ธันวาคม ที่ ๓๑ ช้างต่าง (คือ พระเสวตวรรรณ) ลงมา
จากเมืองเชียงใหม่ คนคันทันไปตมมาก

ธันวาคม ที่ ๓๗ พระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยาพลเทพ (หลง)
ที่วัดแจ้ง

ธันวาคม ที่ ๒๓

ผู้สำเร็จราชการทำบุญอายุ ๖๒

ธันวาคม ที่ ๓๐

พระราชทานเพลิงศพพระพิมลธรรม (ยม)

๑๙๗๐ มกราคม ที่ ๓๐

ซินยอ บัลโชต์ ราชทูตสเปน เข้ามาขอทำ
หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี

มกราคม ที่ ๒๑

กษัตริย์กบฏเค กงสุลเตนมาร์ค ถวายพระราช
สาส์น

มกราคม ที่ ๒๒

ก่ออุกฤษฏ์ราชขบถ

กุมภาพันธ์ ที่ ๓

เรือเมลี ซือ บางกอก แรกเข้ามาถึง

กุมภาพันธ์ ที่ ๖

เจ้าพระยามุขมนตรี ถึงอสัญกรรม

กุมภาพันธ์ ที่ ๑๗

พระราชทานเพลิงพระศพ พระองค์เจ้าหญิงยี่สุน

กุมภาพันธ์ ที่ ๒๓

ทำหนังสือ สัญญา ระหว่างกรุงสยามกับสเปน

มีนาคม ที่ ๔

พระเจ้ากาวีโลรสตรีวยงษ์ พระเจ้าเชียงใหม่

ลงมาในงานพระบรมศพ มาถึง

มีนาคม ที่ ๑๒

แต่พระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวสพระเมรุ

มีนาคม ที่ ๑๗

ถวายพระเพลิงพระบรมศพ

มีนาคม ที่ ๒๑

เสร็จงานพระบรมศพ

มีนาคม ที่ ๒๗

ไฟไหม้ปากคลองบางกอกน้อย

มีนาคม ที่ ๒๗

ไฟไหม้ใหญ่ปากคลองบางลำภู

บมเมยจุลศักราช ๑๒๓๒ พ.ศ. ๒๔๑๓

เมษายน ที่ ๗

เรือรบ ซือ พิทยัมรณยุทธ มาถึง เรือดำ

นั้นเป็นเรือเหล็ก ต่อที่สกอตแลนด์ เติมชื่อเรือ
โลตัส รัฐบาลสยามซื้อ เปลี่ยนชื่อว่า วิเยนต์
ให้ไปนเก็บยศยศแก่ท่านผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน
จีนขอเวียนา กงสุลเบเนรอลไปๆเกต ขึ้นไป
ทัญซ้างที่กรุงเก่า จมน้ำตาย

เมษายน ที่ ๒๕

พฤษภาคม ที่ ๒๖

มิถุนายน ที่ ๑๒

มิถุนายน ที่ ๒๕

เสด็จไป (ยกออก) พระปฐมเจดีย์
เจ้าพระยาทิพากรวงษ์ พิราไลย
เรือพิทัยมรรณยุทธ รัยพระยาราชวรานุกล
(ภายหลังได้เป็นเจ้าพระยารัตนบดินทร กษ
พระยาจำแลน เดช แต่ยังเป็นพระยาราชเสนา)
ออกไปเมืองไซ่ง่อน (ท้วยเรื่องปลุกยาสัญญา
เขตรแดนทางทะเลสาบ)

มิถุนายน ที่ ๒๘

พระเจ้ากาวีโลรสสุริยวงษ์ พระเจ้าเซียง
ใหม่บ่วยไปแต่กรุงเทพฯ ๑ ไปอีก ๓ วัน จะถึง
เมืองเซียงใหม่ ถึงพิราไลย

กรกฎาคม ที่ ๒๘

รัฐบาลสยามให้พระยาอินทราธิบคีสัหราช
รองเมืองไปเมืองสิงคโปร์ ไปตรวจการเรือนจำ
แลโรงพยาบาล เพื่อจะสร้างคุกใหม่ในกรุงเทพฯ

กรกฎาคม ที่ ๓๑

เรือไฟช้อกลาโหมเข้ามาถึง ได้ข่าวว่า
ประกาศสงครามในระหว่างฝรั่งเศสกับปรัสเซีย เมื่อ
วันที่ ๑๕ กรกฎาคม

- สิงหาคม ที่ ๔ สมเด็จพระเจ้าฮังการี เจ้าฟ้าภาณรังษี
สว่างวงษ์ รัชพระสพรหมบัตร
- สิงหาคม ที่ ๓๐ พระยาเพ็ชรบุรี (บัว) ถึงอนิจกรรม
- กันยายน ที่ ๔ ตั้งกฎหมายคลอง
- กันยายน ที่ ๗ พระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาทิพากรวงษ์
- กันยายน ที่ ๑๑ สมโภชช้าง (พระเสวตรวรรรณ พระ
มหารพีพรณคชพงษ์)
- กันยายน ที่ ๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระ
ชัชวาล ๑๗ มีการแต่งประทีปทั่วไป เจ้าพระยา
ภาณวงษ์เสด็จฝรั่งไปเคนรำ
- พฤศจิกายน ที่ ๓๐ เครื่องจักรโรงหีบอ้อยของฝรั่ง (เรียกชื่อ
โรงหีบว่า อินโคจัน ซึ่งตั้งที่แม่น้ำท่าจีน) เข้า
มาถึง
- ธันวาคม ที่ ๗ นายเนครุไต้เป็นพระยาสมุทธานุรักษ์ แทน
บิดา
- ธันวาคม ที่ ๒๓ คอมมันเคอร์คอส คาร์โล รักเกีย ราชทูต
อิตาลี เข้ามาขอทำหนังสือสัญญาทางพระ
ราชไมตรี
- ธันวาคม ที่ ๒๓ ท่านผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ท้ายญอายุ ๖๓
มีคนไปช่วยมาก ได้พระราชทานเงิน ๑๘๒๐๐
เหรียญเป็นของขวัญในวันเกิด

๑๗๗๑ มกราคม ที่ ๗

ปลงศพมารดา พระยากระสาปน์

ที่วัด

กัลยาณมิตร

กุมภาพันธ์ ที่ ๕

เซอร์ เบนตัน แมกสเวล อธิบดีผู้พิพากษา
เมืองสิงคโปร์ เข้ามากรุงเทพฯ

กุมภาพันธ์ ที่ ๖

ยานซัสตันคาที่เข้ามาจากเมืองลอนดอน ลง
พิมพ์ครั้งแรกเป็นที่พิศวงกันมาก

มีนาคม ที่ ๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จโดยเรือ
พิทยัมรณยทล ออกจากกรุงเทพฯ ไปประพาศ
เมืองสิงคโปร์ แลเขตอาเวีย (ครั้งแรก)

บรมเมรุจุลศักราช ๑๒๓๓ พ.ศ. ๒๔๑๔

เมษายน ที่ ๑๕

เสด็จกลับถึงกรุงเทพฯ

เมษายน ที่ ๑๘

จุดประทีปมิ่งานมโหรีศพ วันเรียงในการเสด็จ
กลับ

เมษายน ที่ ๒๓

ลครม้าอเมริกันเข้ามาถึง (ได้ยินว่าเคย
มีเข้ามาในรัชกาลที่ ๕ ครั้ง ๑ แต่เห็นจะไม่ใช่
เซอร์คิส ๆ ที่เข้ามาครั้งนี้ เป็นครั้งแรก)

พฤษภาคม ที่ ๓

รับพระราชสาส์นเยอรมันเอมเปอรอร์ครั้งแรก

มิถุนายน ที่ ๑๔

พระราชทานเพลิงพระศพ กรมหมื่นนุภษิต
ราชหฤไทย กับกรมหมื่นมนตรีรักษา ทิวทัศน์

มิถุนายน ที่ ๒๗

ส่งผู้มีสกุลไปเรียนวิชาในยุโรปหลายคน
(เข้าใจว่าพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ๑, หม่อมเจ้าแจ็ก

ในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ๑ พระยาไชย
สุนทร ม. ร. ว. เทวหนึ่ง ๑)

กรกฎาคมที่ ๓ ข้าราชการเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเป็นอย่างใหม่
(คือ สวมถุงเท้ารองเท้าเข้าเส้น ฯ แลขึ้นเส้น ฯ
เวลาเสด็จออกไปเวท)

กรกฎาคมที่ ๑๕ รัฐบาลซื้อเรือกลไฟ ซอยบางกอก ราคา ๘๕๐๐๐
เหรียญ เพื่อแต่งเป็นเรือพระที่นั่งเสด็จอินเดีย

สิงหาคมที่ ๕ มังงานใหญ่ตั้งนายทหารมหาดเล็ก

สิงหาคมที่ ๑๕ รัชอักษรสาส์น เคาวเนอเยเนรลอินเดีย
อังกฤษ (เข้าใจว่าเป็นอักษรสาส์นที่เชิญเสด็จ
ประพาศอินเดีย)

กันยายนที่ ๒๓ เฉลิมพระชันษา ๑๘ ตามประทีป แลมี
มโหรีศพเป็นการใหญ่

ตุลาคมที่ ๑ วันนพเพ็ญให้แม่น้ำว่าง ไม่มีเรือพ่อค้าต่าง
ประเทศ

พฤศจิกายนที่ ๑๔ นำมากท่วมคลังทั้ง ๒ ผัง

พฤศจิกายนที่ ๑๗ เรือไฟ ซือ โปสต์ ของนายฟอค แวกเกินใน
ระหว่างกรุงเทพ ฯ จนถึงททอกเรือกำปั่นที่สันดอน

ธันวาคมที่ ๗ พระราชทานเพลิงพระศพ กรมหลวงวงษา
ธิราชสนิท ที่วัดอรุณ ฯ

ธันวาคมที่ ๑๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จโดยเรือ
บางกอก ไปประพาศอินเดีย

๑๗๗๒ มกราคมที่ ๗

๑๐
หมอบีเตอร์ เกาแวน เข้ามาอยู่กับหมอบแคมป์
เบล (หมอบเกาแวนนี้ ต่อมาเข้ารับราชการใต้
เป็นหมอบประจำพระองค์)

มกราคมที่ ๒๐

เจ้าคุณแช (เรียกกันว่า เจ้าคุณทำหนัก
ใหม่) น้องหญิงท่านผู้สำเร็จราชการแผ่นดินถึง
อสัญกรรม

กุมภาพันธ์

รัฐบาลไทยให้อังกฤษ ชื่อ นายไควต์ เป็น
ผู้ชำนาญการ แวะ ไปตรวจข้อทอง ที่เมือง
กระบินทรบุรี

กุมภาพันธ์ที่ ๑๓

ซินยอ เปเรรา ราชทูตสเปนเข้ามาถึง
บัวอกจตุลศักราช ๑๒๓๔ พ.ศ. ๒๔๑๕

มีนาคมที่ ๑๓

นายฮอกส์ กงสุลเบเนรอลอังกฤษไปตาม
เสด็จเมืองกลัดกิตตา กลับมาถึง

มีนาคมที่ ๑๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จไปประพาศ
อินเตีย & เทอน กลับมาถึง

มีนาคมที่ ๑๘

มีการเลี้ยงโต๊ะ เป็นการใหญ่ที่ข้านท่านผู้
สำเร็จราชการแผ่นดิน เช่นการสมโภช เสด็จ
กลับจากอินเตีย

มีนาคมที่ ๒๔

รัฐบาลขายเรือยางกอก (ซึ่งซอมาเป็นเรือ
พระที่นั่งเมื่อเสด็จอินเตีย) ให้ระกาค่าอิสมียัสละ
มันยี (อยู่ที่หน้าวัดเกาะ) เดินเป็นเรือเมล็ดต่อไป

เมษายนที่ ๕ พระราชทานเพลิงพระศพพระองค์เจ้าสายสมร

เมษายนที่ ๓๐ ไฟไหม้ที่บ้านทวาย

เมษายนที่ ๒๓ พวกผู้ชำนาญแร่ ซึ่งรัฐบาลให้ไปตรวจบ่อแร่
ที่เมืองกาญจนบุรี ไป ๔๖ วัน กลับมาถึง

เมษายนที่ ๒๓ เชื้ออาเลีย คาลิซ ราชทูตออสเตรเลีย เข้ามาถึง

เมษายนที่ ๒๘ เรือไฟ ชื่อ แตนยบ มาเดินเมดแลร์สันค้ำ
ในระหว่างกรุงเทพ ฯ กับเมืองฮ่องกง เป็น
ครั้งแรก

พฤษภาคมที่ ๑ พวกหกคะเมนยูน เข้ามาเล่น

พฤษภาคมที่ ๑ นายร็อก เป็นชาวสวีเดน พาขนนางไทยหลาย
คนไปขุดถ่านหิน ซึ่งอ้างว่าเขาพบที่เมืองเหนือ

พฤษภาคมที่ ๒๓ พระราชทานเพลิงศพ เจ้าคุณคำหนักใหม่

มิถุนายนที่ ๔ เสถียรกรุงเก่า

มิถุนายนที่ ๑๑ กับตันฮิลล์ นายเรือไฟอเมริกัน ชื่อ มอตัน
เชิญกรมพระราชวังบวร ฯ กับพวกผู้ศิไทยฝรั่ง
เที่ยวล่องแม่น้ำลงไป

มิถุนายนที่ ๑๖ มองสิเออ คาร์เนียบ กงสุลฝรั่งเศสมาถึง

กรกฎาคมที่ ๒ แห่งพระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า
อิศรวรณีย์ เครื่องแต่งตัวแลเครื่องแห่ เป็นทำนอง
ไว้ทุกข้ออย่างฝรั่ง

กรกฎาคม ที่ ๓ นายเฮนรี ฮาลมาสเตอ ไปยุโรป ๒ ปี
กลับเข้ามาถึง (นายฮาลมาสเตอนี้ แต่เดิม
รับราชการอังกฤษ จนได้เป็นผู้แทนกงสุลครั้งที่ ๓
วิวาทกับนายออกัสตองสกล ฯ จึงออกจากราชการ
กลับเข้ามาคราวนี้แล้วไม่ช้า ก็เข้ารับราชการไทย
อยู่จนถึงอนิจกรรม)

กรกฎาคม ที่ ๒๓ กัปตัน แอคัมส์ เป็นทูตเชิญอักษรสาส์นของ
ประธานาธิบดีอเมริกัน เข้ามาถวาย

สิงหาคม ที่ ๔ ไฟไหม้เห็นอวัดเกาะ

กันยายน ที่ ๕ ห้างแรมเซเวกฟลด์ท เข้ามาจากกัลกัตตา
แรมมาตั้งในกรุงเทพฯ ฯ (ห้างนี้เป็นห้างเดิมของ
ห้างแบคแมน)

กันยายน ที่ ๑๖ ไฟไหม้บ้านหม้อ

กันยายน ที่ ๒๓ เสด็จพระชัชวาลยา ๑๘ มีแต่งพระที่ปี แลต้นรำ
ที่บ้านเสนาบค้ำว่าการต่างประเทศ

ตุลาคม ที่ ๑ ราชทูตชอตันดา ชื่อ โยเคิเฟน เข้ามาถึง

ตุลาคม ที่ ๑๓ เบ็ดคลองเปรมประชากร

ตุลาคม ที่ ๑๗ อัฐิทะกัว ลตราคาลงใช้เพียงอันละ ๑๐ เบี้ย

ตุลาคม ที่ ๒๔ เวลา ๔ ทุ่ม เกิดลมไต้ฝุ่นในอ่าวสยาม

พฤศจิกายน ที่ ๑๓ เสด็จไปประพาศเมืองลพบุรี กลับมาถึง

พฤศจิกายน ที่ ๒๕ เจ้าอุปราชเชียงใหม่ ลงมารับพระราชทาน

สัญญาบัตรเป็นเจ้าเชียงใหม่ (คือ พระเจ้าอินท
วิชยานนท์)

อินวาคม ที่ ๕   นะกคำอัสมัยสละมันนี   หวังนำพ่อค้าแขกตายน

อินวาคม ที่ ๑๐   พระยาอินทราชาธิบดีสัหราชรองเมือง   ถูกขัง

ด้วยเรื่องให้เข้าไปจับคนในวังเจ้า

อินวาคม ที่ ๑๓   พระราชทานเพลิงพระศพ   กรมขุนวรจักร

ธวานภาพ

อินวาคม ที่ ๒๓   กรมหมื่นนภบาลบริรักษ์   สิ้นพระชนม์

อินวาคม ที่ ๒๕   ไฟไหม้ใหญ่   ที่สะพานหิน

